

Univerzitet u Novom Pazaru

PRAVNE TEME

**Časopis Departmana za pravne nauke
Univerziteta u Novom Pazaru**

Godina 7, Broj 13

Novi Pazar, jul 2019. godine

PRAVNE TEME

Časopis Departmana za pravne nauke
Univerziteta u Novom Pazaru

- Izdavač: **Univerzitet u Novom Pazaru**
Za izdavača: **Suad Bećirović**, rektor
- Redakcija: **Rejhan R. Kurtović**, glavni i odgovorni urednik
Dženis Bajramović, zamenik glavnog i odgovornog urednika
Samra Dečković, sekretar redakcije
Dženis Šaćirović, *tehnički urednik*
- Uredivački odbor: **Velimir Rakočević**, Pravni fakultet Podgorica, Univerziteta Crne Gore
Zoran Pavlović, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija Novi Sad
Mile Matijević, Fakultet pravnih nauka, Univerziteta za poslovne studije, Banja Luka
Miodrag Simović, Pravni fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
Nevzet Veladžić, Pravni fakultet, Univerziteta u Bihaću
Hajdú József, Univerziteta u Segedinu Pravni fakultet
Lars Petter Soltvedt, University College of Southeast Norway
Dragan Jovašević, Pravni fakultet, Univerziteta u Nišu
Ljubinko Mitrović, Panevropski univerzitet Apeiron u Banja Luci
Laura Maria Stănilă, Pravni fakultet, Zapadni Univerzitet u Temišvaru
Gál István Lászlo, Pravni fakultet, Univerzitet u Pečuju
Habi Nikolett, Pravni fakultet, Univerzitet u Pečuju
Nótári Tamás, Pravni fakultet, Karol Gašpar Univerziteta iz Budimpešte
Antalóczy Péter, Pravni fakultet, Karol Gašpar Univerziteta iz Budimpešte
Rejhan R. Kurtović, Univerzitet u Novom Pazaru
Aleksandar R. Ivanović, Univerzitet u Novom Pazaru
Iv Rokaj, Pravni fakultet, Univerzitet u Tirani
Aleksandar B. Ivanović, Univerzitet u Novom Pazaru
Dragan Mitrović, Pravni fakultet PIM Univerziteta u Lukavici
Vasko Stemeovski, Međunarodni slavjanski Univerzitet Gavriilo
Romanovič Deržavin, Sv. Nikole i Bitola
Ljiljana Dapčević-Marković, Univerzitet u Novom Pazaru
Faton Shabani, Pravni fakultet, Univerziteta u Tetovu
Dragan Arlov, Univerzitet u Novom Pazaru Radmilo

Izdavački savjet: **Danijela Despotović**, Pravni fakultet Univerziteta Slobomir Popović;
Amela Lukač-Zoranić, Univerzitet u Novom Pazaru
Sefer Međedović, Univerzitet u Novom Pazaru
Miodrag Jović, Univerzitet u Novom Pazaru
Nebojša Teofilović, Univerzitet u Novom Pazaru
Suad Hamzabegović, Pravni fakultet, Univerziteta u Bihaću
Zlate Dimovski, Univerzitet „Sveti Kliment Ohridski“
Petar Vejić, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
Hana Korać, Pravni fakultet u Kiseljaku, Univerzitet u Travniku
Suad Bećirović, Univerzitet u Novom Pazaru
Drinóczy Tímea, Univerzitet u Pečuju, Pravni fakultet
Vladimir Simović, Fakultet za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog Univerziteta u Banjoj Luci
Marina Simović, Fakultetu pravnih nauka Univerziteta „Apeiron“ u Banjoj Luci
Enver Međedović, Univerzitet u Novom Pazaru

Lektor: **Jelena Lekić**, Univerzitet u Novom Pazaru

Prevod na engleski: **Maida Bećirović-Alić**, Univerzitet u Novom Pazaru

Korice: **Denis Kučević**, Univerzitet u Novom Pazaru

Tiraž: 300 primjeraka

Štampa: GrafiColor, Kraljevo

Termin izlazaka: Polugodišnje –dva puta godišnje

ISSN: 2334-8100
e- ISSN: 2560-4813

Adresa redakcije: Univerzitet u Novom Pazaru
Ul. Dimitrija Tucovića bb
36300 Novi Pazar
Telefon: +381 20 315 346
E-mail: d.prava@uninp.edu.rs

Sajt časopisa: <http://pt.uninp.edu.rs/>

- Bibliografska baza:
- Repozitorijum NBS
 - Kobson - Spisak časopisa iz Srbije dostupnih u elektronskoj formi
 - Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
 - M54 lista Ministarstva Prosvete Republike Srbije za 2018

PRAVNE TEME
Časopis Departmana za pravne nauke
Internacionalnog Univerziteta u Novom Pazaru

UVODNA REČ UREDNIKA

Poštovani čitaoci,

predstavljamo Vam 13. izdanje našeg časopisa "Pravne teme", u kome je objavljeno 5 radova. Za ovo izdanje časopisa uglavnom su konkurisali mladi istraživači i naučnici sa prostora Zapadnog Balkana, što nas posebno raduje, jer se možemo pohvaliti ne samo raznovrsnošću tema, već i autorima koji po prvi put pišu za naš časopis. Uređivačka politika, cilj i misija usmereni su na to da časopis "Pravne teme" i dalje bude glasilo teoretičara i praktičara iz oblasti prava, kriminalistike i

bezbednosnih nauka čitavog regiona Zapadnog Balkana. Iako je u oblasti društvenih nauka došlo do pada interesovanja kada je objavljivanje radova u časopisima koji se ne nalaze u vrhu liste nacionalnih časopisa u smislu naučne kategorizacije, naš časopis je nastavio da afirmiše mlade naučnike koji nam i dalje poklanjaju poverenje, što je potvrda našeg kvaliteta, na čijem podizanju ćemo i dalje raditi. S tim u vezi, koristim i ovu priliku da pozovem sve zainteresovane da kroz časopis "Pravne teme" učine svoje radove dostupnim ne samo domaćoj, već i regionalnoj čitalačkoj publici.

Sa poštovanjem,
Glavni urednik,

Prof. dr. Rejhan R. Kurotvić

Novi Pazar, 20.05.2019. godine

Sadržaj / Contents

O ŽALBAMA I BITNIM POVREDAMA ODREDAVA PARNIČNOG POSTUPKA KAO RAZLOZIMA ZA ŽALBU KROZ ZAKONE O PARNIČNOM POSTUPKU.....	1
Marko Stanković	1
Tanja Praštalo	1
THE APPEALS AND ABOUT ESSENTIAL VIOLATIONS OF THE APPEALS OF THE CIVIL PROCEDURE THROUGH THE LAWS ON CIVIL PROCEDURE.....	1
USTAVNOSUDSKA ZAŠTITA PRAVA PORESKIH OBVEZNIKA SA POSEBNIM OSVRTOM NA REPUBLIKU SEVERNUN MAKEDONIJU.....	20
Sejdefa Dzafće	20
Elena Todorova	20
Temelko Risteski	20
PROTECTION OF THE RIGHTS OF TAXPAYERS BY CONSTITUTIONAL COURTS WITH SPECIAL FOCUS ON REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	20
ZNAČAJ EUROJUST-A ZA OSTVARIVANJE BEZBEDNOSTI EVROPSKE UNIJE.....	30
Bilgaip Maznikar.....	30
THE IMPORTANCE OF EUROJUST FOR THE SECURITY OF THE EUROPEAN UNION	30
PRANJE NOVCA U PROMETU NEKRETNINA	39
Enver Mededović.....	39
Ergin Hakić.....	39
Igor Stipić	39
MONEY LAUNDERING IN REAL ESTATE TRANSACTIONS	39
KRIVIČNA I GRAĐANSKA ODGOVORNOST DECE.....	48
Samra Dečković.....	48
Maida Bećirović Alić.....	48
CRIMINAL AND CIVIL LIABILITY OF CHILDREN.....	48
SPISAK RECENZENATA ČASOPISA PRAVNE TEME	60
LIST OF RECONCILIENTS OF THE JOURNAL LEGAL TOPICS.....	60
TEHNIČKO UPUTSTVO ZA FORMATIRANJE RADOVA.....	61

NAUČNI ČLANCI

SCIENTIFIC ARTICLES

O ŽALBAMA I BITNIM POVREDAMA ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA KAO RAZLOZIMA ZA ŽALBU KROZ ZAKONE O PARNIČNOM POSTUPKU

Marko Stanković

Docent na Pravnom fakultetu, Univerzitetu Privredna akademija u Novom Sadu
marko.stankovic@pravni-fakultet.info

Tanja Praštalo

Master pravnik, student doktorskih studija, asistent na Pravnom fakultetu Univerzitetu
Privredna akademija u Novom Sadu Docent

Apstrakt

Parničnim postupkom Republike Srbije se ostvaruje redovni put pravne zaštite ugroženih i povređenih subjektivnih građanskih prava. Ta pravna zaštita se obezbeđuje meritornom sudskom odlukom. Ali da bi ona ima pravno dejstvo mora biti pravnosnažna. Pravnosnažnost se stiče kada se ta odluka ne može pobijati redovnim pravnim lekovima. Međutim, prvostepeni sudovi u toku donošenja meritorne odluke mogu svoju odluku zasnovati protivno zakonu, čime doprinose bitnim povredama odredaba parničnog postupka. Te bitne povrede odredaba parničnog postupka mogu biti apsolutne i relativne. Autori će, u ovom radu, koristeći se normativnim, komparativnim, istorijskopравnim metodima, prikazati bitne povrede odredaba parničnog postupka, koji su normirani u pozitivnom Zakonu o parničnom postupku iz 2011. godine, kao i u prethodnim zakonima o parničnom postupku koji više nisu na snazi.

Ključne reči: ZPP, priziv, rekurs, žalba protiv presude, žalba protiv rešenja, bitne povrede parničnog postupka.

THE APPEALS AND ABOUT ESSENTIAL VIOLATIONS OF THE APPEALS OF THE CIVIL PROCEDURE THROUGH THE LAWS ON CIVIL PROCEDURE

Abstract

The litigation procedure of the Republic of Serbia provides a regular way of legal protection of the threatened and violated subjective civil rights. This legal protection is provided with a meritorious judicial decision. But in order for it to have a legal effect, it must be legally valid. The credibility is obtained when this decision can not be defeated by regular remedies. However, the courts of first instance, in the course of the adoption of a meritorious decision, may base their decision contrary to the law, thus contributing to substantial violations of the provisions of the civil procedure. These substantial violations of the provisions of the civil procedure can be absolute and relative. In this paper, in this paper, the authors will use the normative, comparative, historical methods to present important violations of the provisions

of the civil procedure, which are standardized in the positive Code of Civil Procedure in 2011, as well as in the previous laws on civil procedure that are no longer in force .

Keywords: ZPP, appeal, recurs, appeal against a judgment, appeal against a decision, substantial breach of civil procedure.

UVOD

Ustavom je zagantovano pravo stranke na izjavljivanje pravnog leka na donetu sudsku odluku. To je procesna radnja stranaka ili zakonom ovlašćenih lica kojim pokreću postupak za kontrolu zakonitosti jedne odluke. To je pravno sredstvo stranke kojim ona ostvaruje svoje pravo na pravni lek kao osnovno ljudsko pravo garantovano odredbama Ustava.(Stanković, 2018:76) Redovnim pravnim lekovima se postiže poništaj ili izmena sudskih odluka. Da bi se to proizvelo, mora se tačno obrazložiti u čemu je presuda pogrešna i kakvi su razlozi koji tu pogrešnost utvrđuju. (Urošević,1934:529) Pravni lekovi se dele na redovne i vanredne. Osnovna razlika je u mogućnosti izjavljivanja pravnog leka. Redovni pravni lekovi se izjavljuju protiv nepravosnažnih sudskih odluka, dok se vanredni pravni lekovi izjavljuju protiv pravosnažnih sudskih odluka.

Postoje devolutivni i remonstrativni pravni lekovi, kao i kombinacija oba, devolutivno-remonstrativni. Devolutivni pravni lekovi se podnose neposredno višem sudu (judex ad quem), dok su remonstrativni oni o kojima rešava isti sud koji je doneo odluku protiv koje se pravni lek podnosi (judex ad quo). (Triva,Belajec,Dika, 1986:543). Devolutivni pravni lekovi su nesumnjivo u prednosti nad remonstrativnim pravnim lekovima, zato što se njima napada zakonitost odluke, rad suda, pa je logičnije da će viši sud biti objektivniji, kvalifikovaniji u postupanju po izjavljenom pravnom leku, nego sud koji je već postupao i doneo prvostepenu odluku. Suspenzivni i nesuspensivni pravni lekovi su u zavisnosti da li odlažu nastupanje izvršnosti iz pobijane odluke ili ne. Suspenzivni zadržavaju izvršenje, dok nesuspensivni ne zadržavaju. Podela na dvostrane i jednostrane pravne lekove je podela na one koji se protivnoj strani dostavljaju na izjašnjenje (odgovor na žalbu) ili se ne dostavljaju na izjašnjenje. Samostalni i nesamostalni pravni lekovi je podela na lekove koji se mogu izjaviti samostalno ili samo u pravnom leku protiv neke druge odluke,kada su oni vezani. Pravni lek mora biti dozvoljen, dopušten i osnovan. Takođe mora postojati pravni interes za izjavljivanje pravnog leka, jer neće biti dozvoljeni pravni lekovi od strane koja je u potpunosti uspela u sporu. (Stanković, Bilak, 2019: 32-33)

U radu će biti prikazane žalbe i razvoj bitnih povreda odredaba parničnog postupka kroz zakone o parničnom postupku (u daljem tekstu ZPP), prema ZPPu iz 1929.god , zatim ZPP-u iz 1956.god, ZPP-u iz 1976.god, ZPP-u iz 2004.god i na kraju pozitivnog ZPP iz 2011. godine.

ISTORIJSKI PRIKAZ ŽALBI I BITNIH POVREDA ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA PREMA ZPP-U IZ 1929. GOD

Prvim Zakon o parničnom postupku je izvršena podela na redovne i vanredne pravne lekove. Propisao je tri redovna pravna leka i to: priziv - nezadovoljstvo (termin za žalbu u savremenom parničnom pravu – odnosi se na sve forme odluka), reviziju – (žalba na odluke u formi presude) i rekurs (žalba – odnosi se na odluke u formi zaključaka). Vanredni pravni lekovi su bili: povraćaj u pređašnje stanje, tužba zbog ništavosti i tužba za obnovljenje.

PRIZIV (nezadovoljstvo)

Priziv je vrsta redovnog pravnog leka koji se izjavljivao protiv presuda donesenih u prvom stepenu (protiv konačnih, delimičnih, dopunskih i međupresuda). On je bio redovan, suspenzivan, devolutivan i dvostrani pravni lek. Prizivni sud je u podnetom prizivu razmatrao pravilnost postupka i pravilnost presuđenja. U pogledu rasprave, pridržavao se rasprave vođene pred prvostepenim sudom, osim ako je prvostepeni sud propustio da izvede određene dokaze. Prizivni sud je prilikom razmatranja priziva ispitivao odluku prvostepenog suda u granicama prizivnih predloga i prizivnih razloga.

Prizivni predlog se sastojao u predlogu da se određena presuda ukine ili preinači, u kom delu da se ukine ili preinači. To je značilo da ako bi stranka u prizivu predložila da se presuda samo delimično ukine ili preinači, a prizivni sud je našao da je presuda u celini za poništaj, on je neće u celini ukinuti, već samo u delu koji je stranka tražila. Isto je bio vezan i za razloge koje je stranka iznosila u prizivu. Prizivni razlozi su se sastojali u navođenju činjenica i okolnosti koje je po njegovom mišljenju ne odgovaraju stanju stvari i protivni su zakonu, a prvostepeni sud ih je loše podveo pod svoj zaključak u vidu presude. Prilikom odlučivanja po podnetim razlozima u prizivu, prizivni sud je pazio samo na razloge koji su navedeni u prizivu, osim ako bi sam primetio da postoje razlozi za poništaj odluke na koje se pazi po službenoj dužnosti onda je odlučivao i o njima, iako stranka se nije pozvala na njih.

Priziv se podnosio u roku od 15 dana od dana dostavljanja presude i taj rok se nije mogao produžiti. Dostavljao se prvostepenom sudu u vidu pripremajućeg podneska - prizivnog pismena. U prizivnom postupku stranke su morali da zastupaju advokati. Ali ako u mestu gde se nalazio parnični sud, nije imalo bar dva advokata, onda su se priziv i odgovor na priziv mogli dati i direktno na zapisnik kod suda. Sud bi pozvao stranku da tačno naznači prizivne predloge i prizivne razloge, da iznese nove činjenice i dokaze, kojima bi potkrepila prizivne razloge i poučio bi stranku o pravnim posledicama koje nastupaju ako bi se propustili ti navodi. (Urošević, 1934:533). Kada je priziv blagovremeno dostavljen, dostavlja se protivnoj stranci na odgovor u roku od 15 dana od prijema prizivnog pismena ili zapisnika.

Sama sadržina prizivnog pismena je sadržala pored uopštene sadržine za svaki podnesak i sledeće: označenje prizivnog suda, označenje presude protiv koje se ulagao priziv, određenu izjavu u koliko se pobijala presuda, zatim određeno kratko naznačenje razloga iz kojih se ona pobijala (prizivni razlozi) i izjavu da li predlagao

ukidanje ili preinačenje presude i kakvo preinačenje (prizivni predlog), navod činjenica i dokaznih sredstava, kojima se dokazivala osnovanost prizivnih razloga i potpis advokata, ako prizivni predlog nije dat na zapisnik.

BITNE POVREDE ODREĐABA PARNIČNOG POSTUPKA KOJE SU BILE NORMIRANE U ČL. 571. ZPP(1929)

Pobijana presuda ukinuće se kao ništavna, a i postupak koji joj je prethodio ukoliko ga zahvata ništavost:

1. ako je u odlučivanju sudjelovao sudija koji je po zakonu isključen od sudijskog poslovanja u toj pravnoj stvari, ili za koga je sud odlučio da je opravdano izuzet,

2. ako parnični sud nije bio propisno sastavljen,

3. ako je presudu doneo sud, koji nije mogao ni izrečnim sporazumom stranaka postati nadležan za tu pravnu stvar,

4. ako je kojoj stranci nezakonitim postupanjem, naročito propuštanjem dostave nije data mogućnost da raspravlja pred sudom,

5. ako koja stranka u postupku nije bila nikako zastupana, ili je nije zastupao zakonski zastupnik, ako joj je takav bio potreban, ukoliko vođenje parnice nije bilo naknadno po propisu zakona odobreno,

6. ako je presuđeno o stvari u pogledu koje redovni pravni put nije dopušten ili o kojoj već teče parnica ili o kojoj je već pravnosnažno presuđeno,

7. ako je javnost bila neopravdano isključena,

8. ako su stranke ili njihovi zastupnici protiv propisa priložili sudskim spisima nacрте za raspravne zapisnike,

9. ako je presuda sastavljena s takvim nedostacima da ju nije moguće sa sigurnošću ispitati ako izreka presude sama sebi protivreči, ako za odluku nisu izneseni nikakvi razlozi, a ovi se nedostaci ne mogu ukloniti ni ispravkom presude koju bi naredio prizivni sud.

REVIZIJA

Revizija je drugi pravni lek koji se koristio u ZPP(1929). Ona je bila redovan, suspenzivan, devolutivan i dvostrani pravni lek. Izjavljivala se protiv presuda prizivnog suda, znači protiv presuda drugostepenog suda, ali nije bila dozvoljena na odluke prizivnog suda u maličnim sporovima. Takođe nije bila dopuštena ni protiv presuda ako vrednost predmeta spora nije prelazila 5.000 dinara. Bila je dopuštena bez obzira na vrednost predmeta spora o kojem je odlučivao prizivni sud ako je presuda prvostepenog suda koju je prizivni sud potvrdio bila doneta usled zaključka prizivnog suda koji se nije mogao rekursom pobijati, kada je pravna stvar zaključkom sprovedena bilo kom sudu prvog stepena ili drugom prizivnom sudu, da je o njoj odlučivao ili o njoj raspravljao i odlučio pa u tom zaključku prizivnog suda navedeno da se postupak u prvom stepenu ili u prizivnom stepenu ima preduzeti ili nastaviti tek nakon što je zaključak prizivnog suda postao pravnosnažan, ili ako mu je pre bila ukinuta zbog bitnih nedostataka koji su sprečavali da se sporna stvar iscrpno pretrese

i temeljno oceni i ako prema sadržini parničnih spisa u prvom stepenu nisu nikako bile pretresane činjenice koje prizivni sud smatra da su važne pa je stvar vraćena prvostepenom sudu. Ta nova presuda je doneta na osnovu pravnog shvatanja za koje je prvostepeni sud bio vezan usled zaključka prizivnog suda. Revizija se mogla izjavljivati samo zbog nedostataka prizivnog postupka ili prizivne presude tih sudova. Revizijski sud je ispitivao samo punovažnost dotadašnjeg postupka i pravilnost odluka prizivnog suda u granicama revizijskih predloga, na osnovu činjeničnog i dokaznog materijala iznetog u prvostepenom i drugostepenom postupku. Nije bilo dozvoljeno iznošenje novih dokaza i činjenica. (Urošević, 1934:582).

Revizijski razlozi su bili taksativno nabrojani u čl.597 ZPP(1929) i to: da ako je presuda prizivnog suda ništava iz razloga bitnih povreda odredaba parničnog postupka označenih u čl. 571. da je u prizivnom postupku imalo kakvih nedostataka koji nisu ništavi ali su mogli sprečiti da se pravna stvar iscrpno pretrese i temeljno oceni, zato što je presuda prizivnog suda u kojoj bitnoj tački zasnivala na činjeničnoj pretpostavci koja je protivrečna sa parničnim spisima suda prvog ili drugog stepena i što se presuda zasniva na pogrešnoj pravnoj oceni stvari. (Culja, 1936:715)

Revizijski sud je ispitivao presudu prizivnog suda u granicama predloga i razloga iznesenih u revizijskom postupku. Ako je postojao razlog za ništavost odluke revizijski sud ga je uzimao po službenoj dužnosti u obzir čak i ako nije bio naveden u revizijskom pismenu. (Šantek,1933:303) Revizijski predlozi su bili isti kao i kod prizivnih predloga. Stranka je morala da naznači u kom delu pobija drugostepenu presudu, da li je tražila preinačenje ili ukidanje drugostepene presude. Ako je tražila preinačenje morala da navede kako bi ta preinačena presuda trebalo da glasi.

Revizijsko pismo se podnosilo u roku od 15 dana od dana dostavljanja prizivne presude i taj rok se nije mogao produžiti. Dostavljao se prvostepenom sudu u vidu pripremajućeg podneska - revizijskog pismena. U revizijskom postupku stranke su morali da zastupaju advokati. Kada je revizija blagovremeno dostavljena, dostavljala se protivnoj stranci na odgovor u roku od 15 dana od prijema revizijskog pismena. Ulaganje revizije je sprečavalo pravnosnažnost i izvršnost presude dok se nije odlučilo o reviziji.(Goršić,1933:386)

Sama sadržina revizijskog pismena je sadržala pored uopštene sadržine za svaki podnesak i sledeće: označenje presude protiv koje se ulagala revizija, određenu izjavu u kojoj meri se pobijala presuda, zatim određeno kratko naznačenje razloga iz kojih se ona pobijala (revizijski razlozi) i izjavu da li je predlagao ukidanje ili preinačenje presude i kakvo preinačenje (revizijski predlog), navod činjenica i dokaznih sredstava, kojima se dokazivala osnovanost revizijskih razloga i potpis advokata. (Niketić, 1934:471-472)

REKURS

Rekurs je treći pravni lek koji se koristio u ZPP (1929). On je bio redovan, nesuspendivan, devolutivan i jednostran pravni lek. Izjavljivao se protiv sudskih odluka prvog i drugog stepena koje su donete u formi zaključka. Protiv presuda i platnih naloga se takođe izjavljivao recurs ako su one napadane u delu o troškovima postupka, ako se pobijala samo izreka o odbacivanju prigovora koji sprečavaju

donošenje meritornog rešenja unetog u presudu i ako tužilac pobijao platni nalog jer se njime u celosti nije usvajao tužbeni zahtev. (Culja, 1936:718) Mogućnost izjavljivanja rekursa je bila ograničena i protiv zaključaka prvostepenog suda, a još više protiv zaključaka rekursnog i prizivnog suda. Samostalni rekurs je bio dopušten protiv svih konačnih zaključaka prvostepenog suda, dok je protiv zaključaka prizivnog suda u prizivnom postupku dopušten samo u određenim slučajevima. (Niketić, 1934:480)

Rekurs se predavao pismenim putem, ulaganjem podneska koji se zvao rekursno pismo, onom sudu čiji se zaključak pobijao. I rekursi protiv zaključaka drugostepenih sudova su se ulagali predajom rekursnog pisma sudu prvog stepena. Rok za podnošenje je iznosio 15 dana i bio je prekluzivan. Rekursno pismo je moralo biti potpisano od strane advokata, a kod sreskih sudova stranke su mogle lično na zapisnik da izjave rekurs.

Rekurs se mogao zasnivati na novim činjenicama ili dokazima samo kada je pobijani zaključak bio donesen, a žalilac nije imao mogućnosti da se izjasni o onome što je bilo predmet zaključivanja. Ako je razlog izjavljivanja na pogrešnom pravnom shvatanju stvari, primenjivalo se shvatanje shodno kao kod ulaganja revizije, da predlagač rekursa treba bez izlišne opširnosti izložiti s kojih razloga smatra da je stvar sa pravne strane pogrešno ocenjena.

ISTORIJSKI PRIKAZ ŽALBI I BITNIH POVREDA ODREDBA PARNIČNOG POSTUPKA PREMA ZPP-U IZ 1956. GOD.

Zakon o parničnom postupku iz 1956. godine, koji je stupio na snagu 1957. godine je prvi posleratni zakon koji je regulisao parničnu materiju, jer je donošenjem zakona (stavljanja van snage primena pravnih propisa donetih pre 6.aprila 1941.godine kao i za vreme neprijateljske okupacije), Zakon o parničnom postupku iz 1929, stavljen van snage. Ovaj zakon je doneo malo drugačija rešenja u pogledu pravnih lekova. Prema njemu, redovni pravni lekovi su bili žalba protiv presude, žalba protiv rešenja i revizija i oni su predstavljali više terminološku promenu nego sadržinsku. (Culja, 1957: 511) Vanredni pravni lekovi su bili predlog za ponavljanje postupka i zahtev za zaštitu zakonitosti.

ŽALBA PROTIV PRESUDE

Žalba protiv presude je bila redovan, suspenzivan, devolutivan i dvostran pravni lek. Po ZPPu iz 1956.god izjavljivala se protiv prvostepenih presuda redovnih, privrednih i vojnih sudova, kojima je nezadovoljna stranka od drugostepenog suda tražila da preinači prvostepenu presudu zbog pogreške u samoj izreci ili je ukine zbog pogreške u postupku. (Culja, 1957:524) Žalba se podnosila u roku od 15 dana od dana prijema presude, sudu koji je doneo prvostepenu presudu. U meničnim i čekovnim sporovima rok za žalbu je iznosio 8 dana. Stranka se mogla odreći prava na žalbu, ali tek nakon što je presuda doneta. Jednom izjavljena žalba se mogla povući sve do

momenta donošenja drugostepene odluke po toj žalbi. Stranka nije mogla da opozove svoj odustanak od prava na izjavljivanje žalbe ili kod povlačenja podnete žalbe.

Sadržina žalbe je definisana u čl.339 ZPP(1956) i trebalo je da sadrži kao obavezne elemente označenje presude protiv koje se izjavljuje žalba, razloge žalbe, izjavu da se presuda pobija u celini ili delimično kao i potpis podnosioca. Ako u žalbi nije navedeno u kom delu se presuda pobija, da li u celini ili delimično, kao i ako nije potpisana, prvostepeni sud će podneskom da naloži žalioocu da istu ispravi i dopuni. Ako ne postupi u određenom roku, prvostepeni sud će rešenjem žalbu odbaciti. To se odnosilo na dva obavezna elementa koja je žalba morala da sadrži. Kod razloga žalbe, kao obaveznog elementa žalbe, ako žalilac nije naveo razloge, prvostepeni sud je podneskom nalagao žalioocu da dopuni žalbu, ali u ovom slučaju on bi žalbu dostavio drugostepenom sudu na odlučivanje čak iako je žalilac ne bi dopunio u ostavljenom roku. U žalbi su se mogli predlagati novi dokazi i iznositi nove činjenice. Pojavljivanje novih činjenica i novih dokaza je odmah postajalo razlog za pogrešno i nepotpuno uzvrđeno činjenično stanje. Troškove koji bi se javili u toku iznošenja novih činjenica i predlaganja novih dokaza snosila bi strana koji ih je i izjavila odnosno predložila.

Razlozi za izjavljivanje žalbe su bili: bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešnog i nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja kao i zbog pogrešene primene materijalnog prava.

Presuda zbog izostanka se nije mogla pobijati zbog pogrešnog ili nepotpunog utvrđenog stanja jer se to stanje nije ni utvrđivalo, tj nije ni došlo do raspravljanja. Dostavljanjem tužbe tuženom, dostavljao mu se i poziv u kome mu se nalagao obavezni dolazak na ročište pod pretnjom donošenja presude na osnovu izostanka. Nepoštovanje tuženog nedolaskom na ročište se sankcionisalo upravo tom presudom, te se ista nije mogla pobijati zbog nepotpunog ili pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

Presuda na osnovu priznanja se mogla pobijati samo zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka kao i zbog same izjave o priznanju koja je mogla biti data u zabludi ili pod uticajem prinude ili prevare. I kod ovog tipa presude se nisu mogli koristiti žalbeni razlozi nepotpunog ili pogrešnog utvrđenog činjeničnog stanja jer se isto nije ni raspravljalo. Pogrešna primena materijalnog prava se mogla izjavljivati samo ako je bilo povrede imperativnih pravnih propisa.(Culja, Triva, 1957: 195)

Žalba se podnosila sudu koji je doneo presudu u pisanom podnesku u dovoljnom broju za stranke i sud. Neblagovremenu ili nedopuštenu žalbu je odbacivao predsednik veća prvostepenog suda bez održavanja ročišta. Primerak žalbe se dostavljao protivnoj strani koja je mogla u roku od 8 dana da da odgovor na žalbu. Jedan primerak odgovora na žalbu je sud dostavljao žalioocu. Neblagovremeno dostavljen odgovor na žalbu prvostepeni sud nije odbacivao već ga dostavljao drugostepenom sudu na razmatranje ako ovaj još nije okončao postupak po žalbi.

BITNE POVREDE ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA

Bitne povrede odredaba parničnog postupka su bile normirane u čl. 343 ZPP(1956) i to su:

Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u toku postupka nije primenio ili je nepravilno primenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude.

1.) bitna povreda odredaba parničnog postupka uvek postoji:

1.1 ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je u donošenju presude učestvovao sudija ili sudija porotnik koji nije učestvovao na glavnoj raspravi,

1.2 ako je u donošenju presude učestvovao sudija ili sudija porotnik koji je po zakonu morao biti izuzet odnosno koji je rešenjem suda bio izuzet,

1.3 ako je odlučeno o sporu koji ne spada u sudsku nadležnost,

1.4 ako je sud odlučio o tužbenom zahtevu za koji je nadležan orivredni ili vojni sud, ili ako je povodom prigovora stranaka u odluci koja je unesena u presudu nepravilno odlučio da je mesno nadležan a stranka se zbog toga žalila.

1.5 ako je protivno odredbama ovog zakona sud doneo presudu zbog izostanka ili presudu na osnovu priznanja,

1.6 ako je kojoj stranci nezakonitim postupkom a naročito propustom dostavljanja nije data mogućnost da raspravlja pred sudom,

1.7 ako je sud doneo presudu bez održavanja glavne rasprave a bio j dužan da održi glavnu raspravu,

1.8 ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovala osoba koja ne može biti stranka u postupku ili ako je parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik nije imao potrebno ovlašćenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku ukoliko to nije bilo naknadno odobreno,

1.9 ako je odlučeno o zahtevu o kome već teče parnica ili o kome je već pre pravnosnažno presuđeno ili o kome je već zaključeno sudsko poravnanje,

1.10 ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi,

1.11 ako presuda ima nedostaka zbog kojih se ne može ispitati, a naročito ako je izreka presude nerazumljiva, ako protivreči sama sebi ili razlozima presude ili ako je presuda nema uopšte razloga ili u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama ili su ti razlozi nejasni i protivrečni ili ako o odlučnim činjenicama postoji protivrečnost između onog što se u razlozima presudenavodi u sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika. (Zakon o parničnom postupku, br. 4/57)

ŽALBA PROTIV REŠENJA

Žalba protiv rešenja je bila novi redovni pravni lek koji se prvi put javio u ZPP(1956).godine. Bila je redovni, devolutivni, jednostran i po pravilu suspenzivan pravni lek. Dopuštena je bila protiv rešenja prvostepenog suda osim ako tada u zakonu nije bilo određeno da ona nije dopuštena. Ako nije bilo izričito određeno da posebna žalba nije bila dopuštena, rešenje prvostepenog suda se moglo pobijati samo u žalbi protiv odluke o glavnoj stvari. Posebna žalba se podnosila samostalno i o njoj se vodio posebni žalbeni postupak. (Triva, 1965: 589) Ona je imala suspenzivan karakter. Žalba protiv rešenja je imala jednostrani karakter jer nije dostavljana protivnoj strani na odgovor. Drugostepeni sud nije zakazivao raspravu po tom pitanju. (Poznić, 1970:303) Za razliku od žalbe protiv presude gde su se kao ovlašćena lica za

izjavljivanje žalbe javljale stranke, žalbu protiv rešenja su mogli da podnesu i svedoci, veštaci, zastupnici parničnih stranaka, itd. Podnosila se pisanim podneskom prvostepenom sudu. Na nju su se shodno primenjivale odredbe koje su se odnosile na žalbu protiv presude.

REVIZIJA

Revizija je treći redovni pravni lek koji je bio normiran u ZPP(1956). Ona je bila suspenzivan, devolutivan i dvostrani pravni lek. Protiv presuda donetih u drugom stepenu povodom žalbi na prvostepene presude stranke su mogle izjavljivati reviziju ako je drugostepeni sud izmenio činjenično stanje utvrđeno u prvostepenoj presudi. Revizija nije bila dozvoljena ako je u drugom stepenu sudio republički Vrhovni sud, a pravna ocena stvari je zasnovana isključivo na primeni republičkog zakona. (Ralčić, 1973:68) Kao što su postojali redovni lekovi protiv prvostepenih odluka i to žalba protiv presude i žalba protiv rešenja, tako su postojale i dve vrste pravnih lekova protiv odluka drugostepenih sudova i to revizija protiv presude i revizija protiv rešenja. Revizija se nije mogla izjaviti protiv odluka privrednih i vojnih sudova već samo protiv odluka sudova opšte nadležnosti.

Razlozi za izjavljivanje nisu bili isti kao i kod žalbe protiv presude. U reviziji se nije mogao isticati razlog pogrešnog ili nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja. Razlozi koji su bili dopušteni su bitne povrede odredaba parničnog postupka i pogrešna primena materijalnog prava. Nije bilo dozvoljeno iznošenje novih činjenica i predlaganja novih dokaza jer se nije utvrđivalo pogrešno ili nepotpuno utvrđivanje materijalnog prava, već samo u delu bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Vrhovni sud je ispitivao drugostepenu presudu samo u onom delu u kome se ona pobijala revizijom i u granicama razloga navedenih u reviziji. (Poznić, Vražalić, Bacić, 1957:341) Podnosila se u pisanom podnesku za sud i protivnu stranku. Isto se dostavljala na odgovor suprotnoj stranci kao kod žalbe protiv presude.

ISTORIJSKI PRIKAZ ŽALBI I BITNIH POVREDA ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA PREMA ZPP-U IZ 1976. GOD.

Sledeći Zakon o parničnom postupku je donet 24.09.1976 godine, a stupio na snagu 01.jula 1977.godine. Redovne pravne lekove je takođe je nasledio od svog prethodnika, pa su oni ostali žalba protiv presude i žalba protiv rešenja. Revizija prestaje da postoji kao redovni pravni lek i postaje vanredni pravni lek. Ostali vanredni pravni lekovi su bili: zahtev za zaštitu zakonitosti, zahtev za zaštitu zakonitosti saveznog javnog tužioca, zahtev za vanredno preispitivanje pravnosnažne odluke pred saveznim sudom i ponavljanje postupka.

ŽALBA PROTIV PRESUDE

Žalba protiv presude je u ZPP (1976) bila redovni, suspenzivni, devolutivni i dvostrani pravni lek. Ona se mogla izjaviti protiv presude donete u prvom stepenu u

roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude. U meničnim i čekovnim sporovima rok za izjavljivanje žalbe je iznosio 8 dana. Ovde se mahom zadržavaju ista rešenja u pogledu same žalbe protiv presude iz ZPP(1956). Stranka se mogla odreći prava na žalbu odmah nakon objavljivanja presude ili od momenta kada joj je prepis bio dostavljen, a mogla je i da povuče već podnetu žalbu sve do okončanja drugostepenog postupka. To svoje raspolaganje stranka nije mogla opozvati. (Ralčić, Tanasković, 1980:575)

Sadržina žalbe je ostala ista kao i u prethodnom ZPP(1956). Obavezna sadržina svake žalbe je da je ona morala imati označenje presude protiv koje se izjavljivala žalba, izjavu u kom delu se presuda pobijala, da li u celini ili delimično, razloge žalbe, kao i potpis podnosioca žalbe. I ovde je sud rešenjem pozivao podnosioca žalbe ako nije naveo u žalbi da dopuni u kom je delu pobijao presudu, da li u celini ili delimično, ili da žalbu potpiše ako to nije uradio. Ako nije postupio po nalogu i nije dopunio žalbu u ostavljenom roku sud je rešenjem odbacivao žalbu kao nepotpunu. U pogledu ostalih nedostataka obavezne sadržine žalbe, koji su se mogli pojaviti prilikom predaje žalbe sudu, prvostepeni sud bi takvu žalbu dostavio drugostepenom sudu, bez pozivanja žalioca da tu žalbu dopuni.

Žalilac je mogao u žalbi da iznosi nove činjenice i predlaže nove dokaze. Kod iznošenja novih činjenica, istovremeno je morao da predloži i nove dokaze kojima bi se te činjenice utvrdile. Stranka koja je iznela nove činjenice ili predložila nove dokaze je snosila eventualne troškove koji bi nastali u postupku.

Razlozi zbog koji se presuda mogla pobijati su: bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje kao i pogrešna primena materijalnog prava.

U ZPP(1976) su normirane: presuda zbog izostanka na koju se nije mogao izjaviti razlog pogrešnog i nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja, kao i presuda na osnovu priznanja i presuda na osnovu odricanja koja se mogla pobijati samo zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka i ako je izjava o priznanju ili odricanju data u zabludi ili pod uticajem prevare ili prinude.

Žalba se podnosila prvostepenom sudu u dovoljnom broju primeraka za sud i stranke. Ona je bila neblagovremena ako je izjavljena nakon isteka zakonskog roka za njeno podnošenje. Nedoželjena je ako ju je izjavilo lice koje nije bilo ovlašćeno za podnošenje žalbe, lice koje se odreklo prava na žalbu, lice koje je odustalo od žalbe ili ako lice nije imalo pravnog interesa za podnošenje žalbe. U pogledu odgovora na žalbu, važila su ista pravila kao i u prethodnom ZPP(1956), a to su da je žalba dostavljana na odgovor protivnoj stranci koja je u roku od 8 dana mogla da dostavi odgovor na žalbu. Ako bi protivna stranka dostavila odgovor nakon proteka roka, prvostepeni sud ne bi odbacio taj odgovor već bi ga prosledio drugostepenom sudu, ako je to još moguće.

BITNE POVREDE ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA

Bitne povrede odredaba parničnog postupka su bile normirane u čl. 354 ZPP(1976) i to su:

Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u toku postupka nije primenio ili je nepravilno primenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude. (Zakon o parničnom postupku, br. 27/90)

Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvek postoji:

1. ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je u donošenju presude učestvovao sudija ili sudija porotnik koji nije učestvovao na glavnoj raspravi,
2. ako je u donošenju presude učestvovao sudija ili sudija porotnik koji je po zakonu morao biti izuzet odnosno koji je rešenjem suda bio izuzet,
3. ako je odlučeno o sporu koji ne spada u sudsku nadležnost,
4. ako je sud odlučio o tužbenom zahtevu za koji je stvarno nadležan viši sud iste vrste, redovni sud druge vrste odnosno samoupravni sud, ili ako je povodom prigovora stranaka u odluci koja je unesena u presudu nepravilno odlučio da je mesno nadležan, a stranka se zbog toga žalila,
5. ako je protivno odredbama ovog zakona sud utemeljio svoju odluku na nedopuštenim raspolaganjima stranaka (član 3 stav 3)
6. ako je protivno odredbama ovog zakona sud doneo presudu zbog izostanka ili presudu na osnovu priznanja ili na osnovu odricanja,
7. ako je kojoj stranci nezakonitim postupkom a naročito propustom dostavljanja nije data mogućnost da raspravlja pred sudom,
8. ako je protivno odredbama ovog zakona sud odbio zahtev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tok postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žali,
9. ako je sud doneo presudu bez održavanja glavne rasprave, a bio je dužan da održi glavnu raspravu,
10. ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovala osoba koja ne može biti stranka u postupku ili ako je parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik nije imao potrebno ovlašćenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku ukoliko to nije bilo naknadno odobreno,
11. ako je odlučeno o zahtevu o kome već teče parnica ili o kome je već pre pravnosnažno presuđeno ili o kome je već zaključeno sudsko poravnanje,
12. ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi,
13. ako presuda ima nedostaka zbog kojih se ne može ispitati, a naročito ako je izreka presude nerazumljiva, ako protivreči sama sebi ili razlozima presude ili ako je presuda nema uopšte razloga ili u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama ili su ti razlozi nejasni i protivrečni ili ako o odlučnim činjenicama postoji protivrečnost između onog što se u razlozima presudenavodi u sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika.

Za razliku od prošlog ZPP(1956) ovde se primećuju još dve povrede kojih nije bio u prethodnom ZPP(1956). To su:

- 1) ako je protivno odredbama ovog zakona sud zasnovao svoju odluku na nedozvoljenim raspolaganjima stranaka (čl.3 st.3)
- 2) ako je protivno odredbama ovog zakona sud odbio zahtev stranke da u postupku upotrebljava svoj jezik i pismo i da prati tok postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žalila.

ŽALBA PROTIV REŠENJA

Žalba protiv rešenja u ZPP(1976) je bila redovni, jednostrani, devolutivni i po pravilu suspenzivni pravni lek. Podnosila se protiv rešenja prvostepenog suda, osim ako u ovom ZPP(1976) nije drugačije određeno, tj. ako nije bila zakonom isključena. (Stanković, 1998:442) Ovaj ZPP(1976) je dopuštao posebnu žalbu osim ako ona nije bila dozvoljena, tada bi se rešenje prvostepenog suda moglo pobijati samo u žalbi protiv konačne odluke. Ta rešenja su mogla da se pobijaju samo nesamostalnom žalbom, tj. samo u žalbi koja se ulaže protiv presude. Rešenje protiv koga nije bila dopuštena posebna žalba moglo se odmah izvršiti. Žalba protiv rešenja se nije dostavljala protivnoj strani na odgovor. Po toj presudi drugostepeni sud nikada nije zakazivao raspravu. (Poznić, 1980 :306) I u ovom ZPP(1976) se na žalbu protiv rešenja koristila shodna primena odredaba iz žalbe protiv presude.

ISTORIJSKI PRIKAZ ŽALBI I BITNIH POVREDA ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA PREMA ZPP-U IZ 2004. GOD.

22. novembra 2004. godine je donet četvrti Zakon o parničnom postupku, koji je bio prvi republički. Redovni pravni lekovi u ovom ZPP(2004) su žalba protiv presude i žalba protiv rešenja. Uvodi se novi vanredni pravni lek, žalba sa alternativnim predlogom za revizijsko odlučivanje ili direktna revizija. Sada pored navedenog vanrednog pravnog leka, postoje još i sledeći vanredni pravni lekovi: revizija, zahtev za zaštitu zakonitosti i predlog za ponavljanje postupka.

ŽALBA PROTIV PRESUDE

Žalba protiv presude je u ZPP(2004) bila redovni, suspenzivni, devolutivni i dvostrani pravni lek. Ona se mogla izjaviti protiv presude donete u prvom stepenu u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude. Prigovor protiv platnog naloga se podnosio u roku od 8 dana. U meničnim i čekovnim sporovima rok je iznosio osam dana.

Ovde se mahom primenjuju ista rešenja u pogledu žalbe protiv presude iz ZPP(1976). Stranka se mogla odreći prava na žalbu odmah nakon objavljivanja presude ili od momenta kada joj je prepis bio dostavljen, a mogla je i da povuče već podnetu žalbu sve do okončanja drugostepenog postupka. To svoje raspolaganje stranka nije mogla opozvati.

Sadržina žalbe je ostala ista kao i u prethodnom ZPP(1976). Obavezna sadržina svake žalbe je da je ona morala imati označenje presude protiv koje se izjavljivala žalba, izjavu u kom delu se presuda pobijala, da li u celini ili delimično, razloge žalbe, kao i potpis podnosioca žalbe. I ovde je sud rešenjem pozivao podnosioca žalbe, ako nije naveo u žalbi da je dopuni u kom je delu pobijao presudu, da li u celini ili delimično, ili da žalbu potpiše ako to nije uradio. Ako nije postupio po nalogu i nije dopunio žalbu u ostavljenom roku sud je rešenjem odbacivao žalbu kao nepotpunu. U pogledu ostalih nedostataka obavezne sadržine žalbe, koji su se

mogli pojaviti prilikom predaje žalbe sudu, prvostepeni sud bi takvu žalbu dostavio drugostepenom sudu, bez pozivanja žalioca da tu žalbu dopuni.

Žalilac je mogao u žalbi da iznosi nove činjenice i predlaže nove dokaze, samo ako je učinio verovatnim da ih bez svoje krivice nije mogao izneti odnosno predložiti do zaključenja glavne rasprave. U žalbi se nije mogao iznositi prigovor zastarelosti ili kompezacioni prigovor. Stranka koja je iznela nove činjenice ili predložila nove dokaze je snosila eventualne troškove koji bi nastali u postupku.

Razlozi zbog koji se presuda mogla pobijati su: bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje kao i pogrešna primena materijalnog prava.

U ZPP(2004) na presudu na osnovu propuštanja se nije mogao izjaviti razlog pogrešnog i nepotpunog utvrđenog činjeničnog stanja, kao i presuda na osnovu priznanja i presuda na osnovu odricanja koje su se mogle pobijati samo zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka i ako je izjava o priznanju odnosno odricanju data u zabludi ili pod uticajem prevare ili prinude.

Žalba se podnosila prvostepenom sudu u dovoljnom broju primeraka za sud i stranke. Ona je bila neblagovremena ako je izjavljena nakon isteka zakonskog roka za njeno podnošenje. Nedoželjena je ako ju je izjavilo lice koje nije bilo ovlašćeno za podnošenje žalbe, lice koje se odreklo prava na žalbu, lice koje je odustalo od žalbe ili ako lice nije imalo pravnog interesa za podnošenje žalbe. U pogledu odgovora na žalbu, važila su ista pravila kao i u prethodnom ZPP(1976), a to su da je žalba dostavljana na odgovor protivnoj stranci koja je u roku od 8 dana mogla da dostavi odgovor na žalbu. Ako bi protivna stranka dostavila odgovor nakon proteka roka, drugostepeni sud ne bi uzeo u razmatranje taj odgovor.

BITNE POVREDE ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA

Bitne povrede odredaba parničnog postupka su bile normirane u čl. 361 ZPP(2004) i to su:

Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u toku postupka nije primenio ili je nepravilno primenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude.

Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvek postoji:

1. ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je sudio sudija koji je po zakonu morao biti izuzet ili ako je u donošenju presude učestvovao sudija koji nije sudelovao na glavnoj raspravi,

2. ako je odlučeno o zahtevu koji ne spada u sudsku nadležnost,

3. ako je odlučeno o zahtevu po tužbi koja je podignuta posle zakonom propisanog roka

4. ako je sud odlučio o tužbenom zahtevu za koji je stvarno nadležan viši sud iste vrste, sud druge vrste ili ako je povodom prigovora stranaka sud nepravilno odlučio da je stvarno nadležan,

5. ako je protivno odredbama ovog zakona sud zasnovao svoju odluku na nedozvoljenim raspolaganjima stranaka (član 3. stav 3)

6. ako je protivno odredbama ovog zakona sud doneo presudu zbog propuštanja, presudu na osnovu priznanja ili presudu na osnovu odricanja,

7. ako je kojoj stranci nezakonitim postupkom, a naročito propustom dostavljanja nije data mogućnost da raspravlja pred sudom,

8. ako je protivno odredbama zakona sud odbio zahtev stranke da u postupku slobodno upotrebljava svoj jezik i pismo,

9. ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovala osoba koja ne može biti stranka u postupku ili ako je stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašćeno lice, ili ako je parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik odnosno punomoćik stranke nije imao potrebno ovlašćenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku ukoliko vođenje parnice, odnosno pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno, ako se ovi nedostaci odnose na stranku koja je izjavila žalbu

10. ako je odlučeno o zahtevu o kome je već ranije pravnosnažno presuđeno ili o kome je već zaključeno sudsko poravnanje ili o zahtevu kome već teče parnica,

11. ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi,

12. ako presuda ima nedostaka zbog kojih se ne može ispitati, a naročito ako je izreka presude nerazumljiva, ako protivreči sama sebi ili razlozima presude ili ako je presuda nema uopšte razloga ili u njoj nisu navedeni razlozi o bitnim činjenicama ili su ti razlozi nejasni ili protivrečni ili ako o bitnim činjenicama postoji protivrečnost između onog što se u razlozima presude navodi u sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika ili izvedenim dokazima.

Ovde primećujemo da je bitna povreda odredaba parničnog postupka „ako je sud doneo presudu bez održavanja glavne rasprave, a bio je dužan da održi glavnu raspravu“ uklonjena iz člana.

ŽALBA PROTIV REŠENJA

U ZPP (2004) je bila redovni, jednostrani, devolutivni i po pravilu suspenzivni pravni lek. Podnosila se protiv rešenja prvostepenog suda, osim ako u ovom ZPP (2004) nije drugačije određeno, tj. ako nije bila zakonom isključena. (Stanković, 1998:442) Ovaj ZPP (2004) je dopuštao posebnu žalbu osim ako ona nije bila dozvoljena, tada bi se rešenje prvostepenog suda moglo pobijati samo u žalbi protiv konačne odluke. Ta rešenja su mogla da se pobijaju samo nesamostalnom žalbom, tj. samo u žalbi koja se ulaže protiv presude. Rešenje protiv koga nije bila dopuštena posebna žalba moglo se odmah izvršiti. Žalba protiv rešenja se nije dostavljala protivnoj strani na odgovor. Po toj presudi drugostepeni sud nikada nije zakazivao raspravu. (Poznić, Rakić-Vodinelić, 2010:414) I u ovom ZPP(2004) se na žalbu protiv rešenja koristila shodna primena odredaba iz žalbe protiv presude.

ISTORIJSKI PRIKAZ ŽALBI I BITNIH POVREDA ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA PREMA ZPP-U IZ 2011. GOD.

Trenutno važeći Zakon o parničnom postupku je donet 2011.godine, a stupio na snagu 01.februara 2012.godine. U ovom ZPPu se donose radikalnije promene u pogledu vanrednih pravnih lekova, ukidaju se direktna revizija i zahtev za zaštitu zakonitosti. Redovni pravni lekovi su žalba protiv presude i žalba protiv rešenja. Vanredni pravni lekovi su revizija protiv presude, revizija protiv rešenja, predlog za ponavljanje postupka i zahtev za vanredno preispitivanje sudske odluke.

ŽALBA PROTIV PRESUDE

Žalba protiv presude u ZPP (2011) je redovni, suspenzivni, devolutivni i dvostrani pravni lek. Ona se može izjaviti protiv presude donete u prvom stepenu u roku od 15 dana od dana dostavljanja prepisa presude. Za žalbu na presudu meničnim i čekovnim sporovima rok je osam dana.

Žalba protiv prvostepene presude kojom se fizičkom licu nalaže isplata potraživanja čija glavnica ne prelazi iznos od 300 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan donošenja odluke, odnosno kojom se preduzetniku ili pravnom licu nalaže isplata potraživanja čija glavnica ne prelazi iznos od 1.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu na dan donošenja odluke, ne odlaže izvršenje, tj. tada nema suspenzivno dejstvo.

Stranka se može odreći prava na žalbu odmah nakon objavljivanja presude ili od momenta kada joj je prepis dostavljen, a može i da povuče već podnetu žalbu sve do okončanja drugostepenog postupka. To svoje raspolaganje stranka ne može opozvati. Sadržina žalbe je ostala ista kao i u prethodnom ZPP(2004). Obavezna sadržina svake žalbe je da ona mora da ima označenje presude protiv koje se izjavljuje žalba, izjavu u kom delu se presuda pobija, da li u celini ili u određenom delu, razloge žalbe, kao i potpis podnosioca žalbe. Ovde se odstupa od rešenja u pogledu žalbe protiv presude iz ZPP(2004). Sud neće pozvati žalioaca da dopuni žalbu već će rešenjem protiv kog nije dozvoljena žalba, žalbu odbaciti kao nepotpunu. U pogledu ostalih nedostataka obavezne sadržine žalbe, koji su se mogli pojaviti prilikom predaje žalbe sudu, prvostepeni sud bi takvu žalbu dostavio drugostepenom sudu, bez pozivanja žalioaca da tu žalbu dopuni.

Žalilac u žalbi ne može da iznosi nove činjenice i predlaže nove dokaze osim ako učini verovatnim da bez svoje krivice nije mogao da ih iznese, odnosno predloži do zaključenja rasprave. U žalbi ne mogu da se ističu materijalnopравни prigovori.

Razlozi zbog koji se presuda može pobijati su: bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje kao i pogrešna primena materijalnog prava. Ovi razlozi su navedeni još u prvom ZPP(1929) i od tada se nisu menjali.

Žalba se podnosi prvostepenom sudu u dovoljnom broju primeraka za sud i stranke. Prvostepeni sud će neblagovremenu, nepotpunu ili nedozvoljenu žalbu da odbaci rešenjem bez odlaganja. Ona bi bila neblagovremena ako je izjavljena nakon isteka zakonskog roka za njeno podnošenje. Nedozvoljena je ako ju je izjavilo lice

koje nije bilo ovlašćeno za podnošenje žalbe, lice koje se odreklo prava na žalbu, lice koje je odustalo od žalbe ili ako lice nije imalo pravnog interesa za podnošenje žalbe. U pogledu odgovora na žalbu ona se dostavlja na odgovor protivnoj stranci koja u roku od 15 dana može da dostavi odgovor na žalbu.

Kod presude na osnovu odricanja i presude na osnovu priznanja, ne može se kao žalbeni razlog izjaviti razlog pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, niti pogrešna primena materijalnog prava već samo razlog bitnih povreda odredaba parničnog postupka kao i da je odricanje odnosno priznanje izvršeno pod manama volje, tj. u zabludi, ili pod uticajem prinude ili prevare.. Kod presuda na osnovu izostanka i na osnovu propuštanja ne može se kao razlog izjaviti pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje.

BITNE POVREDE ODREDABA PARNIČNOG POSTUPKA

Bitne povrede odredaba parničnog postupka su normirane u čl. 374 ZPP(2011) i to su:

Bitna povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u toku postupka nije primenio ili je nepravilno primenio koju odredbu ovog zakona, a to je bilo ili je moglo biti od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude.

Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvek postoji:

1. ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je sudio sudija koji je po zakonu morao biti izuzet ili ako je u donošenju presude učestvovao sudija koji nije učestvovao na glavnoj raspravi,

2. ako je odlučeno o zahtevu koji ne spada u sudsku nadležnost (član 16), odnosno ako je sud odbio da odlučuje o zahtevu za koji je nadležan,

3. ako je odlučeno o zahtevu po tužbi koja je podignuta posle zakonom propisanog roka,

4. ako je sud odlučio o tužbenom zahtevu za koji je stvarno nadležan viši sud iste vrste, sud druge vrste ili ako je povodom prigovora stranaka sud nepravilno odlučio da je stvarno nadležan,

5. ako je protivno odredbama ovog zakona sud zasnovao svoju odluku na nedozvoljenim raspolaganjima stranaka (član 3. stav 3)

6. ako je protivno odredbama ovog zakona sud doneo presudu zbog propuštanja, presudu na osnovu priznanja ili presudu na osnovu odricanja ili presudu na osnovu izostanka,

7. stranci nezakonitim postupanjem, a naročito propuštanjem dostavljanja nije data mogućnost da raspravlja pred sudom,

8. je protivno odredbama zakona sud odbio zahtev stranke da u postupku slobodno upotrebljava svoj jezik i pismo ili ako parnični postupak nije vođen na službenom jeziku nacionalne manjine iako su za to bile ispunjene zakonske pretpostavke,

9. ako je u postupku kao tužilac ili tuženi učestvovala osoba koja ne može biti stranka u postupku ili ako je stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašćeno lice, ili ako je parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik odnosno punomoćik stranke nije imao potrebno ovlašćenje za

vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku ukoliko vođenje parnice, odnosno pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno,

10. ako je odlučeno o zahtevu o kome je već ranije pravnosnažno presuđeno ili o kome je već zaključeno sudsko poravnanje,

11. ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi,

12. ako presuda ima nedostataka zbog kojih se ne može ispitati, a naročito ako je izreka presude nerazumljiva, ako protivreči sama sebi ili razlozima presude ili ako je presuda nema uopšte razloga ili u njoj nisu navedeni razlozi o bitnim činjenicama ili su ti razlozi nejasni ili protivrečni ili ako o bitnim činjenicama postoji protivrečnost između onog što se u razlozima presude navodi u sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima datim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika ili izvedenim dokazima.

ŽALBA PROTIV REŠENJA

Žalba protiv rešenja je devolutivni i po pravilu suspenzivni pravni lek jer zadržava izvršenje rešenja. Ona se uvek može uložiti i protiv rešenja kojim je određena privremena mera. Ona je kao i žalba protiv presude dvostrani pravni lek jer se žalba na rešenje dostavlja na odgovor protivnoj strani. (čl. 402 ZPP) (Jakšić, 2018:689-690) Protiv rešenja prvostepenog suda, uvek je dopuštena žalba osim ako zakon to isključuje. Postoje dve vrste žalbi. Samostalna žalba ili posebna žalba kojom se napada samostalno rešenje, kao i vezanu ili nesamostalnu žalbu. Rešenje protiv kog nije dopuštena posebna žalba se odmah izvršava. Drugostepeni sud, rešavajući po žalbi može da odbaci žalbu kao neblagovremenu ili nedopuštenu, da odbije žalbu kao neosnovanu i da potvrdi rešenje prvostepenog suda, da usvoji žalbu i rešenje preinači, da usvoji žalbu, ukine rešenje i po potrebi predmet vrati na ponovni postupak. Ima i šira ovlašćenja u drugostepenom postupku pa može da preinači rešenje ukoliko je žalbeni razlog bio pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje ili se radi o otklonjivim procesnim povredama. (Stanković, 2013:536)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kao što se moglo videti u radu, razvoj redovnih pravnih lekova se u suštini kretao ujednačeno. Žalbe protiv presude i protiv rešenja nisu pretepele neke velike promene od prvobitnih rešenja iz zakona o parničnom postupku. Revizija je iz redovnog pravnog leka iz ZPP(1956) prešla u vanredni pravni lek u sledećem ZPP(1976) gde se nalazi i dan danas. Nisu postojala velika odstupanja u rešenjima zaključno sa važećim ZPP(2011) u pogledu razloga za izjavljivanje žalbe, kao i strukture same žalbe, načina podnošenja, vremena za podnošenje, sastava žalbe. Primećuju se odstupanja kod nepotpune žalbe, kod iznošenja novih dokaza i činjenica kao i roka za podnošenje odgovora na žalbu i kod bitnih povreda odredaba parničnog postupka, gde su apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka doživljavale promene shodno vremenskom razdoblju u vreme važenja tadašnjih zakona, pa su se prilagođavale tadašnjem pravnom shvatanju pravne zaštite. Zaključuje se da je institut žalbe kao redovnog pravnog leka izuzetno stabilan, bez većih oscilacija u dosadašnjim

promenama zakona o parničnom postupku i izuzetno primenjiv u zaštiti povređenih i ugroženih subjektivnih prava pred drugostepenim sudovima.

LITERATURA

1. Culja (Zuglia), S., Triva Siniša. 1957. Komentar Zakona o parničnom postupku, drugi svezak. Zagreb: Narodne Novine
2. Culja (Zuglia), Srećko. 1936. Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije. Beograd : Izdavačko i knjižarsko preduzeće Gece Kona.
3. Culja (Zuglia), S. 1957. Građanski parnični postupak FNRJ. Zagreb: IP Školska Knjiga.
4. Jakšić, A. 2018. Građansko procesno pravo. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
5. Niketić, G. 1934. Građanski parnični postupak. Beograd: Izdavačko i knjižarsko preduzeće Gece Kona.
6. Poznić, B., Vražalić, M., Bačić, F. 1957. Zakon o parničnom postupku sa komentarom. Beograd. Nova Administracija.
7. Poznić, B. 1970. Građansko procesno pravo, sedmo, dopunjeno i prerađeno izdanje. Beograd: Savremena administracija.
8. Poznić, B. 1980. Građansko procesno pravo, treće, dopunjeno i prerađeno izdanje. Beograd: Savremena administracija.
9. Poznić, B., Rakić-Vodinelić, V. 2010. Građansko procesno pravo, šesnaesto izdanje. Beograd: Savremena administracija.
10. Ralčić, T. 1973. Zakon o parničnom postupku. Beograd: Prosveta.
11. Ralčić, T. Tanasković, V. 1980. Zakon o parničnom postupku, sa komentarom, sudskom praksom, obrascima i registrom pojmova, drugo izdanje. Beograd: Književne novine.
12. Stanković, G. 1998. Građansko procesno pravo, četvrto izdanje. Niš: Pravni fakultet. Univerziteta u Nišu.
13. Stanković, G. 2013. Građansko procesno pravo, prva sveska, parnično procesno pravo. Beograd: Megatrend Univerzitet.
14. Stanković, G. 2018. Leksikon građanskog procesnog prava. Beograd: Sl. Glasnik.
15. Stanković, M., Bilak, I. 2019. Vanredni pravni lekovi sa osvrtom na rešenja iz prethodnih zakona o parničnom postupku. Novi Sad. Pravo teorija i praksa. 4-6/2019.
16. Šantek, Miroslav. 1933. Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama (građanski parnični postupak) i Uvodni zakon za Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama. Zagreb: Tiskara Narodne Novine.
17. Triva, S. 1965. Građansko procesno pravo, Prva knjiga – parnično procesno pravo. Zagreb: Narodne novine.
18. Triva, S. Belajec, V. Dika, M. 1986. Građansko parnično procesno pravo. Zagreb: Narodne Novine.
19. Urošević, L. 1934. Sudski trebnik III deo, Beograd, Štamparija Davidović
20. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 06. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije, Službeni list FNRJ, br. 86 od 25.10.1946, 105 od 27.12.1946 i 96 od 12.11.1947 – obavezno tumačenje.
21. Zakon o parničnom postupku Republike Srbije, Sl. Glasnik RS br. 72/2011, 49/2013-odluka US, 74/2013-odluka US, 55/2014 i 87/2018.
22. Zakon o parničnom postupku, Sl. glasnik RS, br. 125/2004, 111/2009.
23. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ br.4/77, 36/80, 69/82, 58/84, 77/87, 57/89, 20/90, 27/90.
24. Zakon o parničnom postupku, Službeni List FNRJ, br. 4/57.

RESUME

As can be seen in the paper, the development of regular remedies has been essentially smooth. Appeals against the verdict and against the decision did not undergo any major changes from the original decisions from the law on civil procedure. The revision passed from the regular legal remedy from the LCP (1956) to the extraordinary legal remedy in the next LCP (1976), where it is still located today. There were no major discrepancies in the decisions concluding with the current CAP (2011) regarding the reasons for filing an appeal, as well as the structure of the appeal itself, the manner of filing, the time for filing, the composition of the appeal. There are discrepancies in incomplete appeal, in presenting new evidence and facts as well as in the deadline for filing a response to the appeal and in significant violations of civil procedure provisions, where absolutely significant violations of civil procedure provisions changed according to the time period of the then laws. adapted to the then legal understanding of legal protection. It is concluded that the institute of appeal as a regular legal remedy is extremely stable, without major oscillations in the previous changes in the law on civil procedure and extremely applicable in the protection of violated and endangered subjective rights before second instance courts.

USTAVNOSUDSKA ZAŠTITA PRAVA PORESKIH OBVEZNIKA SA POSEBNIM OSVRTOM NA REPUBLIKU SEVERN MAKEDONIJU

Sejdefa Dzafče

Fakultet pravnih i političkih nauka, FON Univerziteta, Skoplje Makedonija
sejdefa.dzafche@fon.edu.mk

Elena Todorova

Fakultet pravnih i političkih nauka, FON Univerziteta, Skoplje Makedonija
elena.todorova@fon.edu.mk

Temelko Risteski

Fakultet pravnih i političkih nauka, FON Univerziteta, Skoplje Makedonija
temelko.risteski@fon.edu.mk

Abstract

: Proces oporezivanja odvija se u skladu sa univerzalnim principima koji garantuju osnovna ljudska prava i slobode: na nacionalnom nivou proklamisane u savremenim ustavima država; i na međunarodnom nivou principima kojim se garantuju prava i slobode pojedinca, odnosno građanina kao osnovne izvore međunarodnog prava, sa posebnim akcentom na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Kontrolu u ostvarivanju ustavom zagaranovana prava poreskih obveznika, kao i prava koja proizlaze iz Evropske konvencije, garantuje se u okviru upravno pravne zaštite, upravne sudske zaštite, sudske zaštite, kao i ustavnosudske zaštite na nacionalnom nivou; i zaštite pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu na međunarodnom nivou. U ovom radu će se napraviti analiza ustavnosudske zaštite ustavom zagaranovana prava poreskih obveznika, sa posebnim osvrtom na normativni okvir ove vrste pravne zaštite u Republici Severne Makedonija.

Keywords: *ljudska prava i slobode, poreski obaveznic, ustavnosudska zaštita, Ustavni sud, Evropska konvencija o ljudskim pravama, Republika Severna Makedonija.*

PROTECTION OF THE RIGHTS OF TAXPAYERS BY CONSTITUTIONAL COURTS WITH SPECIAL FOCUS ON REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Abstract

The taxation process develops in accordance with the universal principles that guarantee human rights and freedoms: at national level they are contained in the constitutions; and at international level they are contained in the international conventions, especially the European convention on human rights. Supervision of the realization of constitutionally guaranteed rights of taxpayers, as well as the rights that are contained in the European convention, is guaranteed in the framework of administrative legal protection, administrative judicial protection, judicial protection and protection by the constitutional courts at national level; and protection by the European human rights court in Strasbourg at international level. This paper will analyze the constitutional courts` protection of the guaranteed rights of taxpayers, with

Ključne reči: *human rights and freedoms, taxpayers, constitutional courts` protection, Constitutional court, European convention on human rights, Republic of North Macedonia.*

UVOD

Globalizacija kao i multilateralizam koji promovišu međunarodne organizacije u ekonomskim odnosima, ograničuju poreski suverenitet država: stvaraju se uslove za međunarodnu poresku evaziju, a samim time ograničavaju se prava poreskim obaveznicima. Nesporo da su globalni trendovi omogućili povećanu poslovnu aktivnost ekonomskih subjekata, no samim time promenili su poziciju države u odnosu na poreske politike i mere oporezivanja. Naime savremene države nisu u stanju paralelno da prate razvoj ekonomskih tokove po pitanju oporezivanja. Zbog toga, države da bi ostvariti svoje fiskalne ciljeve, u borbi protiv poreske evazije, preuzimaju aktivnosti i mere koje su u pravcu narušivanja prava poreskih obveznika garantovanim na ustavnom nivou, u smislu osnovnih ljudskih prava i slobode.

Aktuelizacija propisa kojima se garantuju ljudska prava je period posle Drugog svetskog rata. Naime desile su se ogromne promena u vizija i spektakularni razvoj međunarodnih propisa usmerenih ka očuvanju, zaštite i garantovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda: evropski model zaštite osnovnih ljudskih prava koji je nastao u istom periodu, okvalifikovan je kao jedan od najproduktivnijih u svetu. (Berge, 2011) Savremeni uslovi u kojima funkcionišu pravni poredci država naložili su potrebu za institucijom koja bi trebala osigurati da javne vlasti poštuju pojedinačna prava, a samim tim ukazala parlamentu, vladi i pravosuđu na ustavne granice.

Tako su se i razvili različiti oblici ustavne kontrole u različitim pravnim sistemima: naime ne postoji država u Evropskoj uniji koja nije uspostavila specifičan model ustavne kontrole u cilju zaštite čoveka i građanina u društvu. Pokraj savremenih demokratija poput Austrija, Njemačka, Španije, i čitav niz zemalja tzv. novih demokracija u Srednjoj i Istočnoj Europi, među kojima i države Balkana uspostavili su određene modele ustavosudske zaštite osnovnih ljudskih prava i slobode.¹

Univertalnost osnovnih ljudskih prava i slobode podrazumeva njihovo postojenje u svim pojavnim oblicima i statusima u kojima se jedan čovek ili građanin javi u pravnom prometu, uključujući i status poreskog obveznika. To znaci da ustavne garancije su garancije koje se odnose na subjekte u procesu oporezivanja, stime da država ima obavezu da te granancije zaštiti putevima delotvornog ostvarenja i zaštite samog predmeta garancije, ali i na delotvornost institucija koje su odgovorne za njegovo ostvarenje i zaštitu, bez razlike na tip ili karakter same zaštite. Aktuelna pozicija ustavosudske zaštite ljudskih prava i sloboda u domenu oporezivanja jeste predizvik za savko savremeno društvo, i predstavnja odraz demonratskog kapaciteta same države.

¹ Ustavni sudovi država Jugoistočne Evrope, koje predstavljaju „mlade demokratije“, imaju utoliko olakšan zadatak što se mogu služiti iskustvima ustavnih sudova država sa zavidnom demokratskom tradicijom koja počiva, između ostalog, na vladavini prava. Ibid.

Istraŕivanje je usmjereno na prouŕavanje ustavno sudske zaštite prava poreznih obaveznika preko analize same ustavno sudske zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, u kojima pripadaju i prava poreskih obaveznika, pozicija redovnih i ustavnih sudova u kontekstu pravne zaštite osnovnih ljudski prava i slobode, tipove ustavno sudske zaštite u savremenim drŕavama sa posebnim akcentom na normativnu regulativu Republike Severne Makedonije (dalje u tekstu RSM). U ovom radu, putem analize, biŕe sagledana prakтика Ustavnog suda RSM u pogledu zaštite osnovnih ljudskih prava i slobode, odnosno prava poreznih obaveznika, kao ustavne kategorije.

POZICIJA REDOVNIH I USTAVNIH SUDOVA U KONTEKSU PRAVNE ZAŠTITE OSNOVNIH LJUDSKI PRAVA I SLOBODE

U nacionalnom pravnom sistemu drŕava postoji raznolikost u pogledu nadleŕnosti redovnog i ustavnog sudstva kada je u pitanju zaštita ljudskih prava i sloboda. Teoretski pogledi po pitanju razgraniŕenje nadleŕnost su razliŕiti. Pitanje pozicije ustavnog suda i redovnih sudova po nekim teoretiŕarima zapoŕelo je uvoŕenjem postupka tzv. "incidentalnog nadzora zakona od Ustavnog suda". Na taj se naŕin otvorila veza izmeŕu sudske primjene zakona i ustavnog sudstva, i stime dovedena je u pitanje do tada relativno jednostavna i neupitna formula razgraniŕenja izmeŕu redovnih sudova i ustavnog suda. (Baŕiŕ & Baŕiŕ, 2009)

Drugi ustavnim teoretiŕari smatraju da "rešavanje svih predmeta i rasprava iz ustavne dimenzije treba monopolizirati unutar Ustavnog suda, dok rešavanje svih predmeta i rasprava u kojima ima primjene opših zakona treba pripadati iskljuŕivo djelokrugu redovnih sudova." Ovo stajalište ustavnu tuŕbu i ustavno sudstvo podiŕe na najvišem nivou: "izvan svake hijerarhije poverena bezuslovna zaštita ustavnih sloboda i prava ŕovjeka i graŕanina, telo ŕije ustavnopravno stajalište o povredi Ustavom utvrŕenih ljudskih prava i temeljnih sloboda tuŕitelja ne podlijeŕe niŕijoj daljoj kontroli bilo koje vrste". (Baŕiŕ & Baŕiŕ, 2009:71)

Dok postoji ustavni eksperti koji su na stavu da su savremene drŕave uspele da izgrade sistem poverenja i saradnje izmeŕu redovnog i ustavnog sudstva ŕto je doprinelo do "veŕa integracija izmeŕu Ustavnog suda i bilo kojeg drugog tipa suda (graŕanski, upravni, radno-pravni, porezni itd.)", ŕto je s jedne strane dovodilo do smanjivanja "razlika izmeŕu jurisdikcije ustavnog i redovnog suda", a s druge i jednima i drugima otvorilo moguŕnost za neposredno tumaŕenje i primjenu kako ustavnih, tako i zakonskih normi, odnosno sudskoj vlasti da „sudi na temelju Ustava, zakona, meŕunarodnih ugovora i drugih izvora prava". (Baŕiŕ & Baŕiŕ, 2009:71) Po pitanju nadleŕnosti redovnog i ustavnog sudstva, u praksi, u postupcima zaštite osnovnih ljudskih prava i slobode savremene drŕave su kreirale razliŕite modele koje se razlikuju po pitanju procedure ili opsegu zaštite odreŕivane kategorija ljudskih prava. Naime, u kategorizaciji postoje tri pristupa regulacije pitanja zaštite pred ustavnim sudom i upotrebu ustavne tuŕbe. U prvoj kategoriji pravnih sistema pripadaju drŕave u kojima nepostoji redovna sudska zaštita redovnog sudova za zaštitu odreŕenih kategorija ljudskih prava. Ustavni sud predstavlja prva i poslednja instanca zaštite kategorije prava.

U drugoj kategoriji pravnih sistema pripadaju države koje predviđaju redovnu sudsku zaštitu u okviru redovnog sudstva. Komparativna praksa govori o različitom pristupu država oko pitanja koja prava i slobode treba biti zaštićena i pred ustavnim sudom. U određenim državama postoji mogućnost pravne zaštite za osnovna ljudska prava za koja je već vođen sudski postupak pred redovnim sudom. Naime, u ovim pravnim sistemima zaštita se vezuje za određene opšte klauzule poput "sudeње u razumnom roku" ili "pravo na odbranu", pravo koje su povređena u postupcima pred redovnim sudovima. I treća kategorija pravnih sistema u kojim postoji ograničenje u obimu zaštite osnovnih ljudskih prava pred ustavnim sudom. Dakle, radi se o pristupu numerus clausus u zaštiti ljudskih prava pred ustavnim sudom. Ustavnosudska zaštita ljudskih prava u Republici Severnoj Makedoniji je svojevrsna u ovu vrstu zaštite.

ULOGA USTAVNOG SUDA U ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA

Uloga ustavnog pravosuđa se unutar podjele državne vlasti istovremeno može opisati kao „prava“ pravosudna djelatnost. (Hesse, 1995) Uloga Ustavnog suda, sledeći zakonski model Hansa Helzena o ustavnom sudstvu, je da putem interpretacije ustava spreči samovolje vlasti i razne strukturne aberacije. (Heller, 2010) Ideja ustavnosudske zaštite ljudskih prava i slobode je na orginerni način da se zaštite ljudska prava putem tumačenje i primenu ustavnih normi. Tumačenjem ustava u određenim odlukama omogućuje se veza između zamišljenog idealnog ustavnog modela društva kojim ono teži i, nasuprot tome, stvarnog života koji je iz niza istoriskih, kulturnih i ekonomskih razloga često daleko od idealnog. (Hayek, 1994) Ovakvim pristupom ustavnog suda kao interpretatora ustava služi afirmacija opštih kriteriuma i smerova za delovanje javnih vlasti. (Crnić, 2000)

Po nekim ustavnim teoretičarima ustavno sudstvo je "kruna" pravne zaštite i pravne države i njihova osnovna funkcija je da ograniči, racionalizuje i kontroliše državnu i društvenu moć, (Isensee, 2004:43) "to je suštinski akt o temenjnom konsenzusi", tj. Ustavu, koja predstavlja pravni temelj poretku države i društva. (Hiberle, 2006:268)

USTAVNE GARANCIJE PORESKIM OBAVEZNICIMA U RSM

Fiskalni interesi države ostvaruju se u skladu sa univerzalnim principima kojima se garantuju osnovna ljudska pravna i slobode. Ustav RSM određuje okvir u kome je subjektivni poreski zakon države ograničen u kontekstu podrške i zaštite individualnih prava poreskih obveznika. RSM je na ustavno ramište je podigla sledeća načela:

Ograničenja pravne države:

- Princip zakonitosti u oporezivanju;
- Princip zaštite poverenja i određenosti;
- Princip zaštite poverenja i zabrane retroaktivnog dejstva.

Garancije sa stanovišta osnovnih prava:

- Opšti princip jednakvosti kao mera jednakvosi opterećenja u poreskom pravu;
- Princip opštosti u oporezivanju;
- Princip pravednog oporezivanja u smislu poreznog opterećenja u skladu sa ekonomskom sposobnošću koje je inkorporirano preko principa zaštita ljudskog dostojinstva i socijalne države. (Džafče, 2017)

Garancije privatene sfere;

Garancija vlasništva;

- Zaštita prava na mirno uživanje na imovine i nasleđa.

- Garancija slobode tržišta i preduzetništva.

Garancije za pravnu zaštitu: sudsku i izvansudsku.

Sva prava i slobode, u ovom slučaju i prava koja pripadaju poreznim obaveznicima, a su ustavnog karaktera nemaju apsolutni karakter, podložni su opštim i posebnim ograničenjima. Ustav RSM (dalje u tekstu RSM) predviđanja opšta i posebna ograničenja, opšta ograničenja se odnose na:

„Sloboda i prava pojedinca i građanina mogu se ograničiti samo u slučajevima utvrđenim Ustavom. Slobode i prava pojedinca i građanina mogu biti ograničeni tokom vojnog ili vanrednog stanja u skladu sa odredbama Ustava. Ograničavane slobode i prava ne može biti diskriminatorsko na osnovu pola, rase, boje kože, jezika, religije, nacionalnom ili socijalnom poreku, imovinskom ili socijalnom statusu. Ograničenje slobode i prava ne može se odnositi na pravo na život, zabranu mučenja, nečovečko i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje, pravno određivanja krivičnih dela i kazni, kao i sloboda uverenja, savesti, misao, javnog izražavanja mišljenja i religije.” (Ustav RSM, čl.54)

Dok posebna ograničenja se odnose samo na pojedina ljudska prava i slobode koja su garantovane Ustavom a koje pripadaju i poreskim obaveznicima, a sadržane su u ustavnim odredbama kojima se ta prava ili slobode uređuju, kao na primer:

"Garantuje se sloboda tržišta i preduzetništva. Republika obezbeđuje jednakvu pravnu poziciju subjektima na tržištu. Republika preuzima mere protiv monopolske pozicije I monopolskog ponašanja na tržištu. Sloboda tržišta i preduzetništva može se zakonom ograničiti samo zbog odbrane Republike, očuvanje prirode, životne sredine ili ljudskog zdravlja.“ (Ustav RSM, čl. 55) Pored ove vrste ograničenja, postoje ograničavanja prava na imovinu i pravo na privatnost. (Ustav RSM, čl. 17 i 32)

USTAVNOSUDSKA ZAŠTITA PORESKIH OBAVEZNIKA U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI

Postoje više načina i fomi u kojima je postavljena korelacija zaštite ljudskih prava u odnosu na nadležnost redovnih i ustavnog suda. U RSM zaštita pred redovnim sudovima se ostvaruje kao redovna pravna zaštita prava poreznim obaveznicima u okviru upravnosudske zaštite preko prava na tužbu pred Upravnim sudom, i prava na žalbu pred Višim upravnim sudom za prava koja su povređena aktom državne uprave.

Zaštita osnovnih ljudskih prava i slobode predviđa sam Ustav RSM. Naime Ustav RSM predviđa ustavno-pravne pretpostavke za njihovu efikasno ostvarivanje

preko delotvornim pravnim lekovima. U članu 50 Ustava predviđna je ustavna nadležnost Ustavnog suda u opsegu zaštite sloboda i prava građanina: „svaki građanin može tražiti zaštitu sloboda i prava koja su utvrđena Ustavom, od strane sudova i Ustavnog suda RSM, u postupku zasnovanom na principu prioriteta i hitnosti“.

Ustav SRM predstavlja osnovni izvor ustavnosudske zaštite ustavno zagarantovanih prava i sloboda. U pravnom poretku RSM zaštitu koju pruža Ustavni sud ostvaruje se u vidu “apstraknog spora” i “konkretnog spora”. Apstrakni karakter prave zaštite ostvaruje se preko ustavnu-sudsku ocjenu zakona i drugih propisa .

Zaštita putem “konkretnog spora” podrazumeva ostvarivanje zaštite sloboda i prava od strane Ustavnog suda u skladu s članom 110 - alineja 3 u kojoj stoji: “Građanin može tražiti zaštitu slobode i prava čovjeka i građanina koje se odnose na slobodu uverenja, savesti, misli i javno izražavanje misli, političkog udruživanja i delovanja i zabranu diskriminacije građana na osnovu pola, rase, vjerske, nacionalne, socijalne i političke pripadnosti”. (Ustav RM, 52/1191) Ovim tipom spora Ustavnu sud odlučuje o povredi konkretnih prava i slobode i prava za koja su ustavnosudski zaštićena. (Nikolić, 1995:385)

Makedonski pravni poredak daje ograničen opseg zaštite sloboda i prava pojedinaca, fizičkog lica. Domašaj zaštite odnosi se na ocjenu Ustavnog suda u smislu da li su slobode i prava definisani u članu 110 alineje 3 Ustava povrijeđena osporenim konkretnim aktom ili djelovanjem organa na štetu građana. Opseg zaštite odnosi se na određenih broj ličnih i političkih sloboda i prava, no ne i socijalno-ekonomskih i kulturnih sloboda i prava. Limitiranost je prisutna i u domenu subjekata: naime zaštita se odnosi na fizička no ne i na pravna lica. Tačka vezivanja zaštite prava poreskih obaveznika kao ustavna kategorija u pravnom sistemu RSM nalazimo u ustavnosudsku zaštitu u domenu nediskriminacije.

PRAVO NA NEDISKRIMINACIJU

Pravo na nediskriminaciju predstavlja jedno od prava za koje porezni obaveznici mogu da se pozovu na zaštitu pred Evropskim sudom za ljudska prava. Naime u praksi Evropskog suda za ljudska prava pokazalo se da se podnositelji zahtjeva pozivaju na odredbe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kako bi osporili odluke visokih ugovornih stranaka u poreznim stvarima i postupke njihovih poreznih tijela.

U kontekstu usvanog poretka RSM, Ustavni sud jeste nadležan ukoliko bude povređeno određeno ustavno zaragantovano pravo putem diskriminacije pojedinačnim aktom ili radnji organa državne uprave. Zatita prava poreskim obaveznicima pred Ustavnim sudom, proizlazi iz ustavne gararancije sa stanovišta osnovnih prava a to je opšti princip jednakvosti kao mera opterećenja u poreskom pravu, u jednoj od osnovnih prava ustavnog poretka: pravo na jednakvost čoveka i građanina bez razlike na pol, rasu, boju kože, religije, nacionalne, socijalne i političke pripadnosti.

Zahtjev za zaštitu poreski obaveznici, fizička lica mogu podnijeti samo protiv pojedinačnog akta kojim se odlučuje o konkretnim pravima ili obavezama. Zaštita protiv t.z. realnih akata (poreski akti) u sladu sa Zakonom o opošom upravnom

postupku koji ne predstavljaju pojedinačne akte koji se odlučuju o nekom pravu poreskih obaveznika, za koje postoje subjektivno razlozi za diskriminacijom, ne postoji zaštita. (Одлука суда РСМ, 17.5.2006)

Prijava se podnosi protiv konačnog ili izvršnog pojedinačnog akta, nepostoji uslov da se iscrpe sva pravna sredstva za zaštitu u sudskim postupcima. (Poslovnik o radu Ustavnog suda, čl. 51) Praksa Ustavnog suda u slučajevima zaštite prava na nediskriminaciju, je uslovljena povredom ustavnog ili zakonskog pravo poreznog obaveznika prouzrokovana aktom diskriminacije. Pravni osnov zaštite poreznih obaveznika u postupcima oporezivanja jeste pravo na svojinu. Naime oporezivanje po automatizmu dovodi u pitanje prava na svojinu. Povreda prava na svojinu putem diskriminacije može se dogoditi u slučajima odmerivanje poreske obaveze, poreskih oslobođenja ili olakšanja, zastarenosti poreske obaveze i slično. Pokraj povrede prava na svojinu, povreda može nastati i na pravo slobodnog tržišta putem diskriminatoriskog tretmana poreske vlasti prema poreskim obaveznicima.

U slučajima zaštita od pravo na nediskriminaciju, traži se zaštita drugih zakonskih ili ustavnih prava koji nisu ostvarena zato što postoji različit tretman u odnosu na druga lica koji su u istoj ili sličnoj situaciji, zbog nekog ličnog svojstva ili prilike, protivno članu 9 Ustava RSM koji proklamirše pravo na jednakost, a u saglasnost članu 110 alineji 3 Ustava. Najbitniji segment u dokazivanju je identifikacija “lica koji su u istoj ili bitno sličnoj situaciji” u odnosu na koji postoji različiti tretman. (Spirovski, 2017: 25) Na primer, visina poreska osnovica poreza na imovinu za imovinu koja ima istu ili mnogo sličnu tržišnu vrednost, kao rezultat različitog tretmana poreskih obaveznika istih ili sličnih karakteristika. Na ovaj način povređeno je pravo na jednakost poreskih obaveznika, a samim time i pravo na svojinu (oporezivanje u osnovi narušava pravo na svojinu). Treba da se dokaže da je akt ili dejstvo zasnovano na diskriminaciskoj osnovi. Različiti tretman predstavlja diskriminacija koja nema objektivno ili razumno opravdanje, odnosno ne vodi ka ostvarivanje legitimnog cilja i ne postoji proporcionalnost između upotrebljenih sredstava i cilja što takav različit tretman treba da postigne. U pravcu diskriminacije predstavlja i odnos u kome postoji identično postupanje za lica koja su u različitoj poziciji.

Napravnjena analiza daje za pravo da zaključimo da poreski obaveznici, fizička lica imaju pravo da svoja prava zaštite pred Ustavnim sudom u postupku “konkretnog spor”. Član 110 stav 1 alineja 3 preko zabrane za diskriminaciju poreski obaveznici mogu zaštititi svoja ustavna i zakonska prava povređena kao rezultat različitog tretmana koji je rezultat diskriminatoriskog tretmana. Praksa Ustavnog suda u postupcima kada je povređeno pravo jednakosti potvrđuje stanje u kome sud detektira povrede ustavnog i zakonskog karaktera ljudskih prava i slobode kao rezultat diskriminatoriskog tretmana ograna državne vlasti. Poreski obaveznici uživaju ustavna i zakonski zagantovana prava i slobode, i u svojstvu fizičkih lica i u svojstvu pravnih lica, koja mogu biti narušena zbog nejednakvog tretmana poreskih obaveznika od strane poreske vlasti. Na ovaj način, preko tumačenje ustavnih i zakonskih principa u poreskom pravu, poreski obaveznici mogu svoja prava da zaštite i pred Ustavnim sudom RSM. Praksa drugih država govori da ustavna tužba ima celishodniji i efikasniji karakter u delu zaštite prava i slobode poreskih obaveznika, slučaj Republike Hrvatske. Ustavna tužba u Hrvatskoj se može pokrenuti i kod povreda prava na pravično suđenje kod svih upravnih sporova

uključujući i poreski postupak. Dakle, porezni postupci prema hrvatskom Ustavu potpadaju u doseg zaštite člana 29. stava 1. Ustava i u tom smislu hrvatski Ustav pruža širu zaštitu od Europske konvencije. (Ofak, 2018:12) Pravo na pravično suđenje u RSM je u nadležnosti Vrhovnog suda, u odnos na opšta poreska pitanja postoji izuzeće u odlučivanju u skladu sa Evropskom konvencijom za ljudska prava i slobode.

Analiza pokrenutih postupaka pred ustavnim sudom u RSM (u period od 2011 do 2019 godine) govori da je samo jedan slučaj pokrenut pred ustavnim sudom od strane poreskog obaveznika, pravnog lica za centralne poreze, (Ustavni sud 59/2016) koji je bio odbačen, i četiri pokrenuta postupka u domenu lokalnih poreza, odnosno preza na imovinu, u kojima Ustavni sud nije meritorno odlučivao.

ZAKLJUČAK

Moderna društva su na pijedestalu podigla ljudska prava i slobode. Pitanje delotvorne pravne zaštite daje nam za pravo da pravnu zaštitu netreba da vezujemo za stereotipima podele na redovnu sudsku i ustavnosudsku zaštitu. Uloga Ustavnog suda u savremenim pravnim sistemima je promenila svoju ulogu usmeravajući svoju poziciju ka delotvorne pravne zaštite temeljnih sloboda i ljudskih prava garantovanim Ustavom. Ta pozicija nameće mnoštvo otvorenih pitanja oko izgradnju efikasnog modela ustavnosudske zaštite koji će omogućiti zaštitu prava čoveka i građanina u svim pozicijama i statusima u pravnom prometu, uključujući i porezne obaveznike.

Analiza zaštite ustavno zagwarantovanih prava poreznim obaveznicima u RSM govori o ograničenom pristupu zaštite, u smislu zaštite osnovnih prava sa elementima dodatne zaštite uz neka druga ustavno garantovanog prava. U konkretnom slučaju u RSM jedinstvena mogućnost zaštite prava poreskim obaveznicima može se ostvariti preko zaštite od diskriminacije u postupcima pred poreskim organima ukoliko postoji povrede nekog ustavno zagwarantovanog prava. Pozicija Ustavnog suda u RSM u delu zaštite poreznih obaveznika je limitirajuća i može se ostvariti tumačenjem odredbi o zaštite od diskriminacije. Još uvek u njegovoj 29-oj godišnjoj praksi, Ustavni sud nije doneo pozitivn presudu nitu meritorno odlučivao o pravama poreskih obaveznika povređenim putem diskriminacije u nekolku pokrenutim postupcima od strane poreznih obaveznika. Na ovom planu RSM kao i ostale države regiona, osim Hrvatske, treba da naprave korak napred i da kreiraju sistem ustavnosudske kontrole koji bi omogućio efikasnu pravnu zaštitu prava poreskim obaveznicima, posebno uz činjenicu da u RSM u ovom trenutku postoji jedinstveno upravosudska zaštita za porezne obaveznike centralnih poreza.

LITERATURA:

1. Bačić, Petar. 2010. Konstitucionalizam i sudski aktivizam. Split.
2. Bačić, Arsen, Bačić, Petar. 2009. Ustavna demokracija i sudovi. Split.
3. Crnić Jadranko, Nikola Filipović (ur.): Ustavni sud u zaštiti ljudskih prava: interpretativna uloga Ustavnog suda, Biblioteka Pravo 24, Zagreb, Hrvatski pravni centar, Organizator, Hrvatski institut za ljudska prava Novi Vinodolski.

4. Friedrich August von Hayek. 1994. Politički ideal vladavine prava. Školska knjiga, Zagreb.
5. Häberle, Peter. 2002. Ustavna država, Zagreb.
6. Häberle, Peter. 2006. Die Rolle und Wirkung von Verfassungsgerichte aus einer vergleichenden Perspektive.
7. Hans Seidel Stiftung. 2000. Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V.
8. J. S. Berge. 2011. Legal Application, Global Legal Pluralism and Hierarchies of Norms, European Journal of Legal Studies, Tom 4, no. 2.
9. Jeffrey Goldsworthy. 2013. Constitutional Interpretation, The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law.
10. Josef Isensee. 2004. Država, ustav, demokracija, Politička kultura, Zagreb.
11. Kelsen, Hans. 1951. Opća teorija prava i države, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd.
12. Konrad Hesse. 1995. Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland.
13. Kurt Heller. 2010. Der Verfassungsgerichtshof. Die Entwicklung der Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich von den Anfängen bis zur Gegenwart, Verlag Österreich, Wien.
14. Krbek, Ivo. 1960. Ustavno sudovanje. JAZU, Zagreb.
15. Karl Georg Zierlein. 2000. Uloga ustavnih sudova pri interpretaciji pravnih normi“, u Ustavni sud u zaštiti ljudskih prava: interpretativna uloga Ustavnog suda, Organizator, Zagreb.
16. Konrad Adenauer Stiftung, Izabrane odluke njemačkog saveznog ustavnog suda, dostupno na: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=faa6a7a5-ef62-5fd6-7f05-bfeaec69f018&groupId=268877
17. Lana Ofak. 2018. Zaštita ustavnih jamstava poreznih obveznika u poreznim postupcima Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55.
18. Nikolić, Pavle. 1995. Ustavno pravo, Beograd.
19. Спиоровски, Игор. 2017. Водич за составување на барање за заштита на слободите и правата пред уставниот суд, Скопје.
20. Sejdefa Dzafče, 2017. Даночно право, Авторизирани предавања, Скопје.
21. Ustav Republike Makedonije „Služben vesnik na RM“ br. 52/1191.
22. Case: Glor v Switzerland, Application no. 13444/04, Judgment of 30 April 2009. Type: Proceedings; Web address: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["13](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
23. Ustavni sud RSM, Odluke U. br. 64/2006 od 17. maja 2006. godine,
24. Ustavni sud RSM, Odluka U. br. 157/2013 od 25. decembra 2013. godine,
25. Ustavni sud RSM, Odluka U.br. 61/2012 od 13. jula 2012. godine.
26. Poslovnik o radu Ustavnog suda RSM,
27. Ustaven sud RSM, У.бp.59/2016, 29.12.2016
28. V. European Court of Human Rights, Taxation and the European Convention on Human Rights, August 2017, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Taxation_ENG.pdf.

RESUME

Modern societies have raised human rights and freedoms to the pedestal. The issue of effective legal protection gives us the right not to tie legal protection to the stereotypes of the division into regular judicial and constitutional protection. The role of the Constitutional Court in modern legal systems has changed its role by directing its position towards effective legal protection of fundamental freedoms and human rights guaranteed by the Constitution. This position raises many open questions about building an effective model of constitutional court protection that will enable the protection of human and citizen's rights in all positions and statuses in legal transactions, including taxpayers.

The analysis of the protection of constitutionally guaranteed rights to taxpayers in the RSM speaks of a limited approach to protection, in terms of protection of basic rights with elements of additional protection in addition to some other constitutionally guaranteed rights. In this particular case, in the RSM, the unique possibility of protecting the rights of taxpayers can be achieved through protection against discrimination in proceedings before tax authorities if there is a violation of a constitutionally guaranteed right. The position of the Constitutional Court in the RSM in the area of protection of taxpayers is limiting and can be achieved by interpreting the provisions on protection against discrimination. Still in its 29-year practice, the Constitutional Court has not rendered a positive judgment or ruled on the merits of taxpayers' rights violated through discrimination in several proceedings initiated by taxpayers. In this regard, the RSM, as well as other countries in the region, except Croatia, should take a step forward and create a system of constitutional court control that would enable effective legal protection of taxpayers' rights, especially with the fact that RSM currently has only judicial protection for taxpayers. central taxes.

ZNAČAJ EUROJUST-A ZA OSTVARIVANJE BEZBEDNOSTI EVROPSKE UNIJE

Bilgaip Maznikar

Department za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru
bilgaip.maznikar@gmail.com

Apstrakt

U ovom radu autor analizira EUROJUST, agenciju Evropske unije (EU) koja se bori protiv prekograničnog organizovanog kriminala u Evropskoj uniji. Rad predstavlja strukturnu analizu agencije koja je osnovana sa ciljem podsticanja i poboljšanja koordinacije i saradnje između nacionalnih pravosudnih tela u kaznenom progonu teškog prekograničnog kriminala u EU, kako bi se izvršiocima kaznenih dela mogli brzo i uspešno privesti pravdi. Osnovan je 2002. godine, Odlukom Veća 2002/187 / PUP, izmijenjeno Odlukom Veća 2009/426 / PUP od 16. decembra 2008. godine, kako bi podržao i ojačao koordinaciju i saradnju između nacionalnih vlasti u borbi protiv teških oblika prekograničnog kriminala koji funkcioniše na teritoriji praktično bez unutrašnjih granica zahvaljujući Schenguen sporazumu. U radu je intencija na zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici, agenciji Evropske unije osnovanoj sa ciljem da podstakne i poboljša koordinaciju i saradnju između nacionalnih pravosudnih organa u procesuiranju teškog prekograničnog kriminala u Evropskoj uniji.

Ključne reči: *EUROJUST, agencija, Evropska unija, prekogranični kriminal, pravosudna saradnja*

THE IMPORTANCE OF EUROJUST FOR THE SECURITY OF THE EUROPEAN UNION

Abstract

In this paper, the author analyzes EUROJUST, the European Union (EU) agency that fights cross-border organized crime in the European Union. cross-border crime in the EU, so that perpetrators can be brought to justice quickly and successfully. It was established in 2002 by Council Decision 2002/187/JHA, as amended by Council Decision 2009/426/JHA of 16 December 2008, in order to support and strengthen coordination and cooperation between national authorities in the fight against serious cross-border crime, on the territory partially without internal borders thanks to the Schengen agreement.

Keywords: *EUROJUST, agency, European Union, cross-border crime, judicial cooperation*

UVOD

Agencije Evropske unije su javna tela osnovana na osnovu sekundarnih izvora prava EU sa jasno definisanim i specifičnim ciljevima, zadacima i obimom. Prve agencije su osnovane sedamdesetih godina prošlog vijeka, a nekoliko novih agencija je osnovano devedesetih godina sa ciljem uspostavljanja unutrašnjeg tržišta EU. Agencije imaju vrlo sličnu strukturu i način delovanja. EUROJUST je dinamična jedinica za pravosudnu saradnju, uspostavljena u okviru nekadašnjeg trećeg stuba

sekundarnog prava Evropske unije, koji je obuhvatao policijsku i pravosudnu saradnju vezanu za krivična pitanja, sa ciljem jačanja borbe protiv težih vidova prekograničnog kriminaliteta, naročito kada se radi o organizovanom kriminalu. U okviru agencije za policijsku i pravosudnu saradnju deluju i Evropska policijska škola - CEPOL (Velika Britanija); Evropska jedinica za pravosudnu saradnju EUROJUST (Holandija); Služba Evropske policije – EUROPOL (Holandija).

Nakon septembarskog terorističkog napada na SAD borba protiv terorizma je sa regionalnog prešla na međunarodni nivo, što je i formalizovano odlukom Saveta formiranjem tela za pravosudnu saradnju. Lisabonskim ugovorom definisana je nadležnost EUROJUST-a da podrži i ojača saradnju i koordinaciju nacionalnih istražnih i pravosudnih organa u slučajevima teških krivičnih dela koja pogađaju dve ili više država članica (član 85), kao i sprečavanju krivičnih dela koja pogađaju finansijske interese Unije. (Dapčević-Marković, 2012:113) Poslednjih godina potencira se važna uloga EUROJUST-a u borbi protiv terorizma. Države članice se trude da izbegnu inkompetenciju u prekograničnoj saradnji. Najvažnija aktivnost agencije, da bude u mogućnosti da evropskim građanima ponudi prostor slobode i bezbednosti, što je potpuno aktuelno nakon napada u Parizu 7. januara 2015. godine, protiv francuskog satiričnog nedeljnika Charlie Hebdo. Zadatak EUROJUST-a je da poveća efikasnost rada nacionalnih istražnih i izvršnih organa u procesuiranju teškog prekograničnog i organizovanog kriminala, tako da počinioци zločina mogu brzo i uspešno biti izvedeni pred lice pravde. Vizija EUROJUST-a je da bude važan partner i centar ekspertize na pravosudnom nivou za efikasan prekogranični organizovani kriminal u Evropskoj uniji. EUROJUST je osnovan sa ciljem da podstakne i poboljša koordinaciju i saradnju između nacionalnih pravosudnih organa u procesuiranju teških prekograničnih kriminala u Evropskoj uniji. Ovaj rad želi dati prikaz strukture i delovanja EUROJUST-a, kao i perspektive ovog kaznenopravnog tela Evropske unije posebno u svetlu promena koje donosi Lisabonski ugovor.

NASTANAK I RAZVOJ EUROJUST-A

Ideja o uspostavljanju jedinice za pravosudnu saradnju prvi put je predstavljena na sastanku Evropskog veća u Tampereu, u Finskoj, 15. i 16. oktobra 1999., na kojem su prisustvovali šefovi država i vlada. Ovaj sastanak bio je posvećen stvaranju prostora slobode, sigurnosti i pravde u Evropskoj uniji, zasnovan na solidarnosti i jačanju borbe protiv prekograničnog kriminala kroz konsolidaciju saradnje među vlastima. Da bi se ojačala borba protiv teškog organizovanog kriminala, Evropski savet se u svom Zaključku 46 složio da treba formirati jedinicu (EUROJUST), sastavljenu od nacionalnih tužilaca, sudija ili policijskih službenika ekvivalentne nadležnosti, odvojeno od svake države članice u skladu sa njihovim pravnim sistema. (www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm)

Dana 14. decembra 2000. godine, na inicijativu Portugalije, Francuske, Švedske i Belgije, formirana je privremena jedinica za pravosudnu saradnju pod imenom Pro-EUROJUST, koja radi iz zgrade Saveta u Briselu. Nacionalni članovi su tada bili nazvani “Nacionalni dopisnici“. Za njih se tada govorilo da predstavljaju “Odbor tužilaca iz svih država članica unije“, ova jedinica je bila preteča EUROJUST-a, gde su EUROJUST-ovi principi bili isprobani i testirani. Pro-EUROJUST je

formalno započeo sa radom 1. marta 2001. godine pod predsedavanjem Švedske Evropskoj uniji. Posle formiranja novog tela Evropske unije, bilo je potrebno napraviti i normativni okvir, tako da je donesena i odluka Veća 2002/187/PUP, o uspostavljanju EUROJUST-a kao jedinice za pravosudnu koordinaciju. U prvoj polovini 2002. godine, tokom španskog predsedavanja EU, postignuti su važni događaji: Odluka o EUROJUST-u objavljena je 28. februara, budžet je objavljen u maju, a Poslovnik o radu dogovoren je u junu. Od 2002. godine, EUROJUST je strahovito porastao i tako ima svoje operativne zadatke i uključenost u evropsku pravosudnu saradnju. Dana 29. maja 2003. godine, EUROJUST se preselio u svoje sedište u Hag, za vreme grčkog predsedavanja. (<http://www.eurojust.europa.eu>)

Ubrzo nakon osnivanja, EUROJUST se suočio sa izazovom proširenja EU: u maju 2004. godine, pristupa deset novih država, zatim su se još dve države pridružile u januaru 2007, a poslednja se pridružila Hrvatska u julu 2013. godine, čime je ukupan broj dostigao 28 nacionalnih članova. Što se tiče normativnog okvira na osnovu kojeg su regulisana pitanja vezana za Eurojust već je spomenuta Odluka Veća od 28. februara 2002. godine (2002/187/PUP), koja uspostavlja Eurojust sa ciljem jačanja borbe protiv teških krivičnih dela, a nakon toga je donesena izmena ove odluke, tako da je 18. juna 2003. godine usvojena Odluka Veća 2003/659/ PUP o promeni odluke 2002/187/ PUP kojom se uspostavlja Eurojust radi jačanja borbe protiv teških krivičnih dela. Konačno, ova odluka je takođe izmenjena i dopunjena za vreme francuskog predsedavanja, Odlukom Veća 2009/426/PUP od 16. decembra 2009. godine o jačanju Eurojusta i izmeni Odluke 2002/187/ PUP uspostavljanje Eurojusta u cilju jačanja borbe protiv teških krivičnih dela. Svrha nove odluke bila je da se poboljšaju operativne sposobnosti EUROJUST-a, da se poveća razmena informacija između zainteresovanih strana, olakšavanje i jačanje saradnje između nacionalnih vlasti i EUROJUST-a, i jačanje i uspostavljanje odnosa sa partnerima i trećim državama.

EUROJUST je takođe bio aktivan u pregovorima o sporazumima o saradnji sa trećim državama i drugim agencijama EU, što je omogućilo razmenu pravosudnih informacija i ličnih podataka. Sporazumi su zaključeni, između ostalog sa Europolom, Norveškom, Islandom, SAD-om, OLAF-om, Švajcarskom, Severnom Makedonijom (bivša BJRM), Moldavijom, Crnom Gorom i Ukrajinom. Tužiocima za vezu su imenovani za Norvešku, SAD, Švajcarsku, Crnu Goru, Ukrajinu i Severnu Makedoniju. Pored sporazuma o saradnji, EUROJUST takođe održava mrežu kontakt tačaka širom sveta. Velike promene koje su se dogodile u poslednjih nekoliko godina u zakonodavstvu EU, a time i zakonodavstvima država članica, odrazile su se i na tretman EUROJUST-a, tako da se govorilo o njegovoj novoj zakonodavnoj regulativi. Međutim, postojao je posebno jak razlog za usvajanje potpuno novog propisa o Eurojustu, a to je osnivanje Evropske kancelarije javnog tužioca. Prema Lisabonskom sporazumu, što se inače smatra za "Ustav Evropske unije", posebno čl. 86 tog sporazuma, bilo je jasno da će Kancelarija Evropskog javnog tužioca nastati iz Eurojusta. Od toga se odustalo tako da se Evropsko javno tužilaštvo razvija nezavisno; to će biti potpuno nezavisno telo koje će biti fizički odvojeno od Eurojusta. Posle intenzivnih pregovora, Evropski parlament i Veće usvojili su Uredbu o Agenciji Evropske unije za saradnju u oblasti krivičnog pravosuđa u novembru 2018. godine. Uredba uspostavlja novi sistem upravljanja, pojašnjava odnos između EUROJUST-a

i Evropskog javnog tužilaštva, propisuje nove podatke režima zaštite, usvaja nova pravila za spoljne odnose agencije i jača ulogu evropskih i nacionalnih parlamenata u demokratskoj kontroli aktivnosti EUROJUST-a.

ULOGA I ZADACI EUROJUST-A

Uloga Eurojust-a za Evropsku bezbednost je vrlo značajna. Svaka od 28 država članica upućuje jednog od visoko pozicioniranih predstavnika u EUROJUST sa sedištem u Hagu. Predstavnici su iskusne nacionalne sudije, ili policijski službenici sa podjednakim nadležnostima. Oni zajednički sačinjavaju EUROJUST podržavajući koordinaciju između nacionalnih tela u svim fazama krivičnog gonjenja. Osim toga, oni se bave izazovima i praktičnim problemima koji proizlaze iz razlika između pravnih sistema pojedinih država članica. (<http://eurojust.europa.eu>)

Nacionalnim članovima pomažu zamjenici, pomoćnici ili dodijeljeni nacionalni stručnjaci. Ako postoji sporazum o saradnji sa trećom zemljom (zemlja koja nije članica EU), EUROJUST može raditi kao sudija za vezu / državnog tužioca iz te treće zemlje. Trenutno, EUROJUST se sastoji od oficira za vezu iz Norveške i Sjedinjenih Država. Novo zakonodavstvo EU kaže da EUROJUST takođe može poslati sudske / državne pravnike za vezu u treće zemlje. EUROJUST je sekretarijat Evropske pravosudne mreže, Evropske mreže za genocid, zločine protiv čovječnosti i ratnih zločina, kao i Mreža zajedničkih istražnih timova. EUROJUST trenutno ima 260 zaposlenih da osiguraju brzi odgovor na zahtjeve nacionalnih tijela i drugih institucija EU. Fokus pravosudne saradnje je na slučajevima prekograničnog kriminala, tj. vrstama krivičnih dela koje je Savjet EU klasifikovao kao prioritet: terorizam, krijumčarenje narkotika, trgovina ljudima, prevare, korupcija, kompjuterski kriminal, pranje novca i druge aktivnosti organiziranog privrednog kriminala. EUROJUST ima niz ključnih zadataka i ovlašćenja kako je navedeno u Odluci o EUROJUST-u. Na primer, EUROJUST rešava zahtjeve nadležnih nacionalnih tela država članica. S druge strane, EUROJUST može zatražiti od država članica da pokrenu krivično gonjenje. Osim toga, EUROJUST pomaže u rješavanju sukoba nadležnosti u slučajevima koji uključuju više od jedne države članice zadužene za sudsko gonjenje. EUROJUST podržava primenu međunarodnih sudskih instrumenata, kao što je Evropski nalog za hapšenje. Takođe, EUROJUST može pružiti finansijsku podršku za osnivanje i rad zajedničkih istražnih timova.

ODNOSI SA PARTNERIMA

Eurojust ima mogućnost saradnje i sa drugim državama koje nisu članice EU, bilo na direktan ili posredan način. Po pravilu se ova saradnja naziva saradnjom sa "trećim državama". Posredna saradnja se ostvaruje na nivou kontaktosobe ². Po

²Eurojust trenutno ima kontakt osobe u sledeće države širom sveta: Argentina, Albanija, Alžir, Bolivija, Bosna i Hercegovina, Brazil, Kabo Verde, Kanada, Čile, Kolumbija, Egipat, Makedonija, Gruzija, Island, Indija, Irak, Izrael, Jordan, Japan, Kazahstan, Južna Koreja, Libanon, Libija, Lihtenštajn, Moldova, Mongolija, Crna Gora (bez obzira na potpisan Sporazum), Nigerija, Norveška (bez obzira na potpisan Sporazum), Palestina, Peru, Rusija (trenutno „pod obostranim sankcijama“), Saudijska Arabija, Srbija, Singapur, Švajcarska (bez obzira na potpisan Sporazum),

pravilu se EUROJUST obrati nekim državama, ukoliko smatra da bi bilo od obostrane koristi imati kontakt osobe u tim državama. Kontaktirane države same odlučuju hoće li imati kontakt osobe za saradnju sa Eurojust-om; koliko će ih biti i ko će biti te osobe. Isto tako, mogu se i te države samoinicijativno obratiti Eurojust-u i iskazati želju za uspostavljanje saradnje na nivou kontakt osobe.

Koncept rada EUROJUST-a zasniva se na bliskim vezama sa partnerima. Partneri nisu samo nacionalna tela, već i institucije Evropske unije, kao što su Evropska mreža krivičnog pravosuđa, Europol (Služba evropske policije), OLAF (Evropska kancelarija za suzbijanje prevara), Frontek (Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama), Sitcen (Situacioni centar), CEPOL (Evropska policijska akademija) i Evropska mreža za obuku sudija, kao i druga tela nadležna prema uslovima sporazuma. (<http://eurojust.europa.eu>) Može se naglasiti da je saradnja sa Europol-om od posebne važnosti. Posebno imajući u vidu zakonodavstvo nekih država članica Evropske unije, u kojima su delovi policije uključeni u direktan rad sa predmetima, pogotovo u istražnoj fazi. Iz tih razloga pri Eurojust-u je osnovana i posebna Kancelarija za Europol; organizuju se zajednički operativni sastanci, razmjenjuju informacije i slično³.

NADLEŽNOST EUROJUST-A

Ciljevi i zadaci Eurojust-a nabrojani su u preambuli, koja na određeni način predstavlja politički deo odluke i posebno odredbama Odluke o Eurojust-u. Nadležnost EUROJUST-a pokriva iste vrste zločina i krivičnih djela za koja je Europol nadležan, kao što su terorizam, trgovina drogom, trgovina ljudima, falcifikovanje, pranje novca, kompjuterski kriminal, kriminal protiv imovine ili javnih dobara, uključujući prevaru i korupciju, krivična dela koja utiču na finansijskih interesa Evropske zajednice, ekološkog kriminala i učešća u kriminalnim organizacijama. Za druge vrste krivičnih dela, EUROJUST može pomoći u istragama i krivičnim gonjenjima na zahtjev države članice. EUROJUST može zatražiti od nadležnih organa dotičnih država članica: istražiti ili krivično goniti određene radnje; koordinirati jedni s drugima; prihvatiti da je jedna zemlja u boljoj poziciji da procesuiru nego druga; uspostavi zajednički istražni tim; ili pružanje EUROJUST-u informacije neophodne za izvršavanje njegovih zadataka.

Takođe, EUROJUST osigurava da se nadležni organi međusobno obavještavaju o istragama i krivičnim gonjenjima o kojima su sami bili obavešteni; pomaže nadležnim organima u obezbeđivanju najbolje moguće koordinacije istraga i krivičnog gonjenja; pružiti pomoć u poboljšanju saradnje između nadležnih nacionalnih vlasti, posebno na osnovu analiza Eurola; saraduje i konsultuje se sa Evropskom pravosudnom mrežom (EJN) i koristi i doprinosi poboljšanju svoje dokumentarne baze podataka; može, u skladu sa svojim ciljevima, pokušati poboljšati

Tajvan (Republika Kina), Tajland, Tunis, Turska, Ukrajina, USA (bez obzira na potpisan Sporazum). Iako Kina nije navedena, ipak postoji i „neslužbena“ kontakt osoba.

³ Novoizgrađena zgrada Eurojust-a je smeštena u neposrednoj blizini zgrade EUROPOL-a, pa je i to doprinelo intenziviranju međusobne saradnje.

saradnju i koordinaciju između nadležnih organa, i prosljediti zahtjeve za pravnu pomoć kada:

- su nadležni organi države članice,
- se odnose na istragu ili krivično gonjenje sproveden od strane tog organa u konkretnom slučaju, i
- zahtevaju njegovu intervenciju u cilju koordinisanog delovanja; može pomoći Europolu, posebno sa mišljenjima zasnovanim na analizama koje sprovodi Europol; i može pružiti logističku podršku, npr. pomoć u prevodenju, tumačenju i organizaciji koordinacionih sastanaka. (<http://eurojust.europa.eu>)

Nadležnost Eurojust-a je vrlo specifično pitanje. Naime, nadležnost Eurojust-a je propisana u čl. 4. Odluke o Eurojust-u, gde se navodi kako je Eurojust nadležan za kaznena dela “u kojima je Europol uvijek nadležan delovati ... kao i za sve ostale prestupe počinjene zajedno sa vrstama kaznenih dela i prestupa navedenih u katalogukaznenih dela u odluci o Eurpol-u. Prema tome nadležnost Eurojust-a je regulisana u prilogu u vezi sa čl. 4. st. 1. Odluke veća od 6. maja 2009. o osnivanju Evropske policijske službe (Europol) (2009/371 / UP). (<https://www.europol.europa.eu>)

Regulativa EUROJUST-a Uredba o EUROJUST-u (Uredba Evropskog parlamenta i Saveta o Agenciji Evropske unije za saradnju u oblasti krivičnog pravosuđa), koja će se primenjivati od decembra 2019. godine, revidira i listu vrsta krivičnih dela za koje je EUROJUST nadležan da deluje i akcije koje agencija može preduzeti . Uredba predviđa mogućnost da EUROJUST radi na svoju inicijativu, kao i na zahtev država članica i da bude proaktivniji u rešavanju slučajeva ili razmeni informacija.

Osnovna delatnost EUROJUST-a je da pomogne nadležnim organima država članica, kada se bave ozbiljnim prekograničnim i organizovanim kriminalom, kao što su:

- Terorizam
- Trgovina ljudima
- Krijumčarenje ilegalnih imigranata
- Droge i oružje
- Seksualna eksploatacija žena i dece
- Kompjuterski kriminal
- Online zlostavljanje dece
- Razne vrste prevara i pranja novca
- Falsifikovanje
- Ekološki kriminal (<http://eurojust.europa.eu>)

EUROJUST može pomoći u slučajevima u kojima su uključene države članice i države koje nisu članice. Takođe može pomoći državi članici i Komisiji kada krivična dela utiču na finansijske interese Evropske unije.

Najvažniji ciljevi EUROJUST-a su:

- prvo, da se stimuliše i poboljša koordinacija između nacionalnih vlasti, i u tu svrhu ona blisko saraduje sa partnerima iz EU kao što su Evropska pravosudna mreža (EJN), Europol i OLAF, tamo gde je to potrebno;

- drugo, da poboljša saradnju između nadležnih organa, posebno olakšavajući međusobnu pravnu pomoć i izvršavanje instrumenata uzajamnog priznavanja kao što je Evropski nalog za hapšenje;

- i treće, da podrži nadležne organe u poboljšanju efikasnosti njihovih istraga i krivičnih postupaka, na primer, tražeći rešenja za ponavljajuće probleme u pravosudnoj saradnji. U strateškim pitanjima koja nisu operativna, EUROJUST blisko saraduje sa institucijama EU i državama članicama kao što su Evropski parlament, nacionalni parlamenti, Veće i Komisija. (<http://eurojust.europa.eu>)

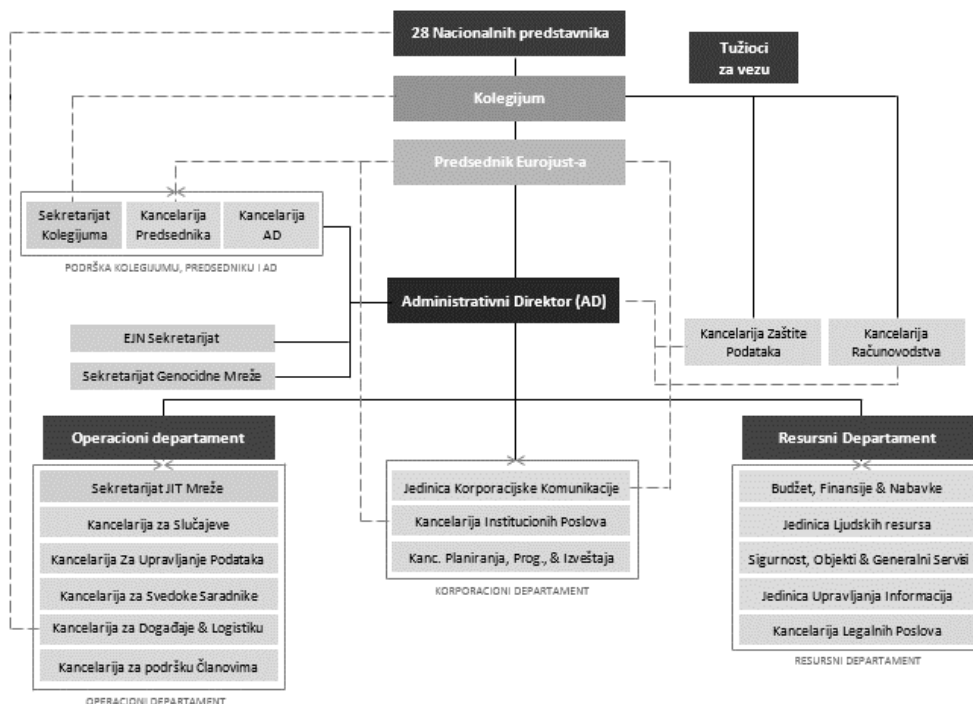
STRUKTURA EUROJUST-A

Način na koji je organizovan EUROJUST, pretežno je regulisan Odlukom o Eurojustu, ali postoje i stvari koje su podložne stalnim promenama. Ukratko, Eurojust je organizovan na takav način da, sa jedne strane, postoji kolegijum, dok sa druge strane celokupni administrativni sistem.

Kolegijum EUROJUST-a se sastoji od 28 nacionalnih članova, po jedan iz svake od zemalja članica Evropske unije na čijem je čelu predsednik kojega između sebe biraju nacionalni članovi u jednoj dosta složenoj proceduri. Mandat mu traje tri godine, stim da može biti produžen najviše jednom. Pored predsednika kolegijuma postoje još dva zamenika predsednika kolegijuma. Nacionalni članovi su raspoređeni u skladu sa svojim pravnim sistemima to su sudije, tužioci ili policijski službenici ekvivalentne nadležnosti. Nacionalni članovi podležu nacionalnom zakonodavstvu države članice koja ih imenuje u pogledu njihovog statusa, što takođe određuje mandat, kao i prirodu i obim sudskih ovlašćenja koja su im dodeljena. Nekoliko država članica imenovalo je zamenike i pomoćnike za podršku / pomoć i delovanje u ime ili za zamenu svog nacionalnog člana. (<http://eurojust.europa.eu>)

Nasuprot kolegijumu imamo administraciju na čelu sa administrativnim direktorom. Administrativni direktor je odgovoran za sva materijalna i organizaciona pitanja vezana za rad agencije. Primarni zadatak administracije je da stvori uslove za normalan rad Eurojust-a. Predsedavajući kolegijuma je nadređen administrativnom direktoru, tako da on postupa na osnovu odluke kolegijuma, izvršava njihove odluke, tj. predsednik kolegijuma je nadređen celoj administraciji. Jedna od važnijih jedinica u strukturi EUROJUST-a je i Kancelarija za zaštitu ličnih podataka, na čijem je čelu službenik za zaštitu ličnih podataka. Takođe, u okviru administrativne šeme su odeljenja koja se odnose na budžet i finansije, ljudske resurse, IT odeljenja, pravni centar. Posebno značajni su EJM (Evropska pravosudna mreža) i Zajedničko odeljenje za istražne timove (JIT). Organizaciona struktura Eurojust-a se neprekidno menja u skladu sa promenom izazova i novih zahteva. Ovo se posebno odnosi na organizaciju rada kolegijuma. Kolegijum je osnovao određene timove⁴ kako bi mogli pratiti pojedine probleme, odnosno pitanja za specifične oblike kriminala, ili pak saradnju sa drugim telima, kao i za pitanja koja se tiču upravljanja radom Eurojust-a.

⁴Bruxelles, Europol, Terorizam, Financijski i privredni kriminal, EJM i Liaison Magistrates, ERT (Spoljni odnosi), Kibernetički kriminal, Trgovina ljudima, Trgovina drogama, OLAF, EUN, Strategija rada sa predmetima...

Ilustracija 1. *Organizaciona struktura Eurojust-a*⁵

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Eurojust je specijalizovano telo EU, osnovano radi ostvarivanja efikasne pravosudne saradnje u krivičnim delima između država članica EU. Posebna pažnja EUROJUST-a usmerena je da stimuliše i poboljšava koordinaciju istraga i krivičnih postupaka i saradnju između nadležnih organa u državama članicama, posebno olakšavajući izvršavanje međunarodnih zahteva za uzajamnu pravnu pomoć i sprovođenje zahteva za ekstradiciju. EUROJUST na bilo koji način podržava nadležne organe država članica da svoje istrage i krivično gonjenje učine efikasnijim kada se radi o prekograničnom kriminalu. Na zahtjev države članice, EUROJUST može pomoći u istragama i krivičnim gonjenjima u vezi s tom određenom državom članicom i državom nečlanicom ako je zaključen sporazum o saradnji ili ako se pokaže suštinski interes za pružanje takve pomoći. Pošto su zločini koji ugrožavaju evropske građane često globalne prirode, EUROJUST radi sa raznim partnerima kako bi pomogao u ispunjavanju ove pretnje. Agencija pregovara o sporazumima o saradnji za razmenu pravosudnih informacija i ličnih podataka i sa državama izvan EU.

Značajna uloga EUROJUST-a je da razvije i unapredi pravosudnu saradnju, koordinaciju i uzajamno poverenje u borbi Evropske unije protiv ozbiljnog prekograničnog kriminala. Ne postoje uniformna rešenja za saradnju, koja bi bila upotrebljiva za sve sisteme i sve prilike, nego za svaku državu treba odabrati model koji je najprihvatljiviji sa aspekta pravne tradicije i ukupnosti pravnog sistema.

⁵Obrada autora na osnovu <http://eurojust.europa.eu/about/structure/Pages/organisational-structure.aspx>.

LITERATURA

1. Dapčević-Marković, Lj. 2012 . Bezbednost Evropske Unije, Beograd.
2. Đurđević, Z. 2009. Lisabonski ugovor: prekretnica u razvoju kaznenog prava u Europi. U: Čapeta i dr., Reforma Europske unije. Narodne novine, Zagreb.
3. Krapac, D. 2006. Mađunardna kaznenopravna pomoć. Narodne novine, Zagreb
4. Lapandić, D., Janjević, M. 1995. Ugovor o Evropskoj Uniji: od Rima do Mاستrihta, Beograd.
5. Centar mirovnih studija, izjava za javnost. 2013. Štitimo ljude a ne granice, Zagreb.
6. Zvanična stranica Evropske unije, <http://www.europarl.europa.eu>, pristupljeno maja, 2019.
7. Zvanična stranica Eurojust-a: <http://eurojust.europa.eu>, pristupljeno maja, 2019.
8. Zvanična stranica Europol-a <https://www.europol.europa.eu> pristupljeno maja, 2019.

RESUME

Eurojust is a specialized body of the EU, established for the purpose of achieving efficient judicial cooperation in criminal offenses between EU member states. EUROJUST's special attention is focused on stimulating and improving the coordination of investigations and criminal proceedings and cooperation between the competent authorities in the Member States, in particular by facilitating the execution of international requests for mutual legal assistance and the implementation of extradition requests. EUROJUST supports in any way the competent authorities of the Member States to make their investigations and prosecutions more efficient when it comes to cross-border crime. At the request of a Member State, EUROJUST may assist in investigations and prosecutions concerning that particular Member State and a non-member country if a cooperation agreement has been concluded or if there is a substantial interest in providing such assistance. As crimes that threaten European citizens are often global in nature, EUROJUST works with a variety of partners to help meet this threat. The agency also negotiates co-operation agreements for the exchange of judicial information and personal data with non-EU countries.

The important role of EUROJUST is to develop and improve judicial cooperation, coordination and mutual trust in the fight of the European Union against serious cross-border crime. There are no uniform solutions for cooperation, which would be usable for all systems and all opportunities, the model that is most acceptable from the aspect of legal tradition and the totality of the legal system.

PRANJE NOVCA U PROMETU NEKRETNINA

Enver Mededović

Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru
e.medjedovic@uninp.edu.rs

Ergin Hakić

Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru
e.hakic@uninp.edu.rs

Igor Stipić

Apstrakt

Pranje novca, kao jedan od oblika organizovanog kriminaliteta predstavlja veoma složen problem, koji se ne može iskoreniti u potpunosti, ali se određenim oblicima borbe može svesti na niži nivo sa krajnjim ciljem da se preventivnim delovanjem i adekvatnim sredstvima suzbije i ako je to moguće iskoreni u oblastima u kojima pričinjava najveću štetu. Zbog teških posledica u vidu ekonomskih i političkih efekata, ovaj vid kriminaliteta predstavlja međunarodni problem zbog čega je međunarodna zajednica zainteresovana da se svi oblici organizovanog kriminala spreče i suzbiju na globalnom planu, a posebno pranje novca koje se vezuje za više oblika organizovanog kriminaliteta. Kao poseban deo u radu, akcenat je stavljen napranje novcasa aspekta tržišta nekretnina i malverzacija koje se događaju na njima kako bi se nelegalan novac uveo u legalne tokove.

Ključne reči: Pranje novca, organizovani kriminalitet, malverzacije, krivični zakonik.

MONEY LAUNDERING IN REAL ESTATE TRANSACTIONS

Abstract

Money laundering, as one of the forms of organized crime, is a very complex problem, which cannot be completely eradicated, but certain forms of struggle can be reduced to a lower level with the ultimate goal of combating preventive action and adequate means and, if possible, eradicating it. areas where it causes the most damage. Due to the severe consequences in the form of economic and political effects, this type of crime is an international problem, which is why the international community is interested in preventing and combating all forms of organized crime globally, especially money laundering, which is associated with several forms of organized crime. As a special part of the paper, the emphasis is on money laundering from the aspect of the real estate market and the embezzlement that takes place on them in order to introduce illegal money into legal flows.

Key words: Money laundering, organized crime, embezzlement, criminal code.

UVOD

Ono što je negativna prateća pojava ekonomskog razvoja je organizovani kriminalitet koji se pojavljuje, napreduje u skladu sa razvojem nauke i tehnologije i nastoji da legalizuje putem pranja novca zaradu koja je nastala nezakonito stečenim putem. Pokušaj da se zarađena dobit na osnovu kriminala infiltrira u finansijske i privredne tokove sa ciljem kontrolisanja određenih ekonomskih i političkih procesa, nazivamo pranjem novca, pri čemu je bitna karakteristika našeg današnjeg ekonomskog sistema da privredna delatnost sve više dobija tržišni karakter. Počev od devedesetih godina XX veka zapažena je pojava, u svetskim okvirima, da organizovani kriminalitet sve više ulaže novac u legalne pravne poslove, legalne privredne, poslovne i finansijske institucije. Na primer, novac pribavljen od ilegalne trgovine drogom ili drugih krivičnih dela, ulaže se u kupovinu preduzeća, nekretnina, u sportske klubove, otvaranje sportskih terena, u političke partije ili kampanje, u otvaranje banaka, ili finansijskih organizacija i drugih vidova poslovanja. Na taj način dolazi do pranja novca, odnosno njegove legalizacije. Ovi procesi su doprineli dodatnoj ekspanziji organizovanog kriminaliteta.

DEFINISANJE POJMA PRANJE NOVCA

Pod pojmom „pranje novca” se podrazumeva delatnost subjekata iz oblasti „sive ekonomije” i organizovanih vidova kriminaliteta kojima se stvaraju uslovi za legalizaciju protivpravno stečene dobiti čime se prikriva njeno kriminalno poreklo i stvara predstava o zakonitoj delatnosti. Takođe, pranje novca predstavlja proces kretanja ilegalno stečenih sredstava kroz ciklus transformacije sa ciljem da se na kraju dobiju prividno legalna stečena sredstva.

Pranje novca kao kriminalna pojava je sve prisutnija, a porast ovog vida krivičnog dela iz oblasti privrede je u uzročnoj vezi sa razvojem organizovanog kriminaliteta koji nastoji da na taj način legalizuje kriminalom zarađeni novac. „Pranje novca” podrazumeva skup radnji koje su najčešće bankarske i finansijske, kojima se prikriva poreklo ilegalno stečenog novca te se takav novac prikazuje kao legalan, a finansijske transakcije imaju za cilj stvaranje privida da se do novca došlo na zakonit način.

Postoji mnogo podataka kako statističkih, tako i u naučnoj literaturi koji ukazuju na procene o veličini sive ekonomije i pranju novca u svetu. Naravno da te brojke stalno variraju i podložne su promenama jer složena ekonomska situacija i nedostatak pojedinih vrsta roba na tržištu dovode do pojačane „sive ekonomije”, a krivično delo pranja novca koje je tema ovog rada, uključuje ogromne sume u odnosu na ukupnu ekonomsku aktivnost. Pranjem novca se u savremenim uslovima, za sebe ili neko drugo lice ostvaruje nezakonita korist. Termin pranje novca je nastao u SADu XX veku u vreme prohibicije, odnosno za vreme zabrane točenja i prodaje alkoholnih pica. Kriminalci su novac zarađen od ilegalne proizvodnje i krijumčarenja alkoholnih pića ubacivali u legalne tokove kao zaradu ostvarenu od njihovih poslova kao što su bile: perionice za pranje automobila ili rublja. (Dečković, 2013:135)

U vezi sa ovom pojavom novinari su počeli da upotrebljavaju termin pranje novca koji je kasnije preuzela i nauka koja se bavi izučavanjem kriminaliteta. Osnovni oblik ovog krivičnog dela se vrši različitim radnjama koje se preduzimaju prema imovini za koju se zna da potiče od izvršenja krivičnog dela. (Stojanović & Perić 2002:125)

RADNJA DELA “PRANJE NOVCA”

Radnje ovog dela mogu biti: izvršenje konverzije (promena jedne novčane valute za drugu) ili prenosa imovine (svaki pravni posao kojim se na drugog prenosi pravo svojine: prodaja, poklon i sl.) sa namerom da se prikrije ili da se lažno prikaže nezakonito poreklo imovine; prikrivanje ili lažno prikazivanje činjenica o imovini isticanje (pribavljanje svojine na stvarima koje predstavljaju imovinu), držanje ili korišćenje (zajam, posluga, iznajmljivanje i slično) takve imovine.

Osnovni i teži oblik ovog krivičnog dela se vrše sa umišljajem koji treba da sadrži znanje izvršioca da imovina potiče od krivičnog dela, a kod konverzije i prenosa imovine potrebna je i namera da se prikrije ili lažno prikaže poreklo imovine. Kod lakšeg oblika se radi o nehata izvršioca koji nije znao za poreklo imovine, ali je mogao i bio dužan da zna. Za osnovni oblik je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina; za teži oblik zatvor od jedne do deset godina, a za lakši oblik je propisana kazna zatvora do tri godine. Takođe se obavezno primenjuju i mere bezbednosti.

U našem zakonodavstvu pod pranjem novca se smatra polaganje novca koji je stečen obavljanjem nezakonitih radnji odnosno delatnosti kao što su siva ekonomija, trgovina oružjem, drogom, psihotropnim supstancama i drugo, na bankarske račune ili posredstvom drugih finansijskih organizacija i institucija, ili uključivanje tog novca na drugi način u legalne finansijske tokove. Domaća i strana pravna i fizička lica vrše ove radnje pranja novca u cilju obavljanja dozvoljene privredne i finansijske delatnosti. (Zakon o sprečavanju pranja novca, 53/01)

DEFINSANJE POJMA “PRANJE NOVCA” U SRBIJI

Ekonomске dimenzije pranja novca u Srbiji je u sve većem obim i brojnijim oblicima u kojima se ispoljava. Postupci kojima se omogućava pranje novca su: zamena ili prenos imovine stečene od zabranjene delatnosti; prikrivanje ili utaja porekla novca; prikrivanje mesta gde je novac uložen; prikrivanje namene korišćenja imovine koja je u vezi sa obavljanjem nedozvoljene delatnosti; prikrivanje nezakonito stečene imovine i kapitala kod privatizacije i slično.

U skladu sa Zakonom iz 2010. godine, pod pranjem novca smatra se: 1) konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela; 2) prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, mesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela; 3) sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela. (Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma, 91/2010)

Domaće zakonodavstvo mora biti usklađeno sa međunarodnim aktima, među kojima se najvažniji odnose na suzbijanje pranja novca, a najpoznatija je Bečka

konvencija ujedinjenih nacija iz 1988.godine i konvencija iz 1990.godine koje su donele dvanaest zemalja evropske zajednice. Na međunarodnom planu je veoma važna i uloga Interpola u suprotstavljanju pojavi „pranja novca“. Ova međunarodna organizacija se aktivno uključila u rad početkom devedesetih godina kada je Generalna skupština Interpola donela rezoluciju, a formirana je i specijalna grupa koja ima ovlašćenja da zapleni imovinu koja je nelegalno stečena radnjom „pranja novca“.

PRANJE NOVCA U PROMETU NEKRETNINA

Već je istaknuto da je pranje novca pretvaranje novca stečenog na nezakoniti način u legalan novac, što znači da je krajnji cilj procesa pranja novca prikrivanje njegovog nezakonitog izvora. Da bi se to postiglo, neophodno ga je ubaciti u legalni, finansijski sistem jedne zemlje. Prljavi novac je novac koji je proizašao isključivo iz neke nezakonite aktivnosti, što znači da bez takve aktivnosti i sam proces pranja novca nije moguć. S obzirom da je pranje novca proces, može se objasniti kroz tri faze: faza polaganja u kojoj novac ulazi u finansijski sistem, faza oplemenjivanja gde se novac prebacuje s računa na račun ili menja oblik kako bi se prikrilo njegov nezakoniti trag i faza integracije u kojoj se nelegalna sredstva mešaju sa legalnim i integrišu u finansijski sistem jedne nacionalne države.

Od 1. aprila 2018. godine Srbija je donela Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma kojim su proširene obaveze utvrđivanja stvarnog vlasništva i na trustove i ostala lica stranog prava, propisana obaveza utvrđivanja porekla imovine za visokorizične stranke, precizirane obaveze za pružaoce platnih usluga kod prenosa novčanih sredstava. U Izveštaju o radu za 2017.godinu, Uprava za sprečavanje pranja novca navela je da je prijavljeno ukupno 2.471 sumnjivih transakcija. Od tog broja iz banke je stiglo 752 prijave, od agenata za prenos novca 1.643, agenata za promet nekretnine 1, revizora 6, platnih institucija 5, lica koja se bave poštanskim saobraćajem 31, osiguravajućih društava 5, notara 9, advokata 1 i od ostalih izvora 18. (<http://www.alo.rs>)

Sektor trgovanja nekretninama je uvek bio intrigantno područje za pranje novca u svim fazama procesa pranja. Nekretnine predstavljaju kapitalno ulaganje koje uvek uključuje veće svote novca, pa se na taj način može „oprati“ više novca. Kriminalci takođe vole da novac ulažu baš u nekretnine jer im daje osećaj moći i predstavlja jedan vid statusnog simbola. Pad cena i pad prodaje nekretnina na svetskom nivou prouzrokovan je svetskom ekonomskom krizom, što je u manjoj meri uticalo na dinamiku pranja novca kroz ovaj sektor. Kriminalne grupe uvek razvijaju nove šeme pranja novca koje su prilagođene uslovima iz okruženja iz jednostavnog razloga što „prljavi“ novac mora biti opran da bi bio dalje upotrebljiv. Sektor nekretnina zahteva detaljnije razmatranje ovog problema upravo zbog velikog obima novčanih transakcija, značajnog društvenog uticaja i zbog broja slučajeva u kojima je otkriveno ne samo pranje novca već i finansiranje terorizma i utaja poreza. (OECD) Tržište nekretnina ima međunarodnu prirodu što otežava identifikovanje transakcija koje potiču od pokušaja „pranja novca“ i ilegalnih aktivnosti iz kojih je novac potekao.

Cene nekretnina značajno utiču na građevinsku industriju. Kada se svi ovi faktori posmatraju zajedno, može se uočiti da fluktuacije cena nekretnina utiče na

ekonomsku aktivnost i stabilnost cena kroz ukupnu ponudu i potražnju, distribuciju prihoda i slično. To je jedan od osnovnih razloga što se javljaju teškoće u praćenju u pogledu varijacija u cenama nekretnina (nedostatak pouzdanih i jednoobraznih informacija). Nekretninama se povećava vrednost obzirom da mnoge zemlje nude podsticaje za kupce kao što su subvencije države i poreske olakšice. Kriminalci zloupotrebljavaju sektor nekretnina jer im omogućava da se prikrije pravi izvor novca i stvarni identiteta vlasnika nekretnine, kao ključne elemente pranja novca. Mogućnosti zloupotrebe tržišta nekretnina omogućavaju licima iz kriminogene sredine da se integrišu i da uživaju u nelegalno stečenom novcu.

Načini pranja novca se stalno menjaju, jer kriminalci koriste različite načine da prikriju nezakonito poreklo novca, koristeći slabosti određenih sektora u nekoj državi. Upravo u cilju analize dosadašnjeg iskustva o načinima i tehnikama na koje je moguće oprati novac u našoj državi nastao je projekat pisanja tipologija pranja novca u Republici Srbiji. (Ministarstvo finansija: Uprava za sprečavanje pranja novca, <http://www.apml.gov.rs/srp257/tdoc/empty.html>)

Da bi se sektor nekretnina zloupotrebio koriste se brojne tehnike, metodi, mehanizmi i instrumenti koji su sami po sebi nelegalni.

Primeri pranja novca i finansiranja terorizma, kroz metoda koje su grupisane prema vrsti su sledeće:

- a. Korišćenje složenih kredita i pozajmica.
- b. Angažovanje nefinansijskih profesionalaca.
- c. Upotreba monetarnih instrumenata.
- d. Upotreba hipotekarnih kredita.
- e. Korišćenje investicionih šema i finansijskih institucija.

f. Kupovina nekretnina novcem koji je stečen nelegalnim aktivnostima. (FATF&OECD, 2008)

Prema policijskim iobaveštajnim podacima od strane lica koja su osumnjičeni se direktno ili indirektno koriste sopstvene pozajmice za kupovinu imovine i udela u fondovima za investicije u nekretnine. To znači da osumnjičeni kriminalci sami sebi pozajmljuju novac, i na taj način stvaraju privid da je taj novac legalan, odnosno da potiče od poslovnih aktivnosti kojima se bave legalno. Svrha ovih pozajmica je obezbeđivanje legitimiteta izvoru novca, kao i prikrivanje identiteta učesnika u transakciji koji se pojavljuju kao stranke na tržištu nekretnina. Takođe, prikriva se prava priroda finansijske transakcije koja je povezana sa pozajmicom. Ponekad osumnjičeni kriminalci angažuju nefinansijske stručnjake kao što su notari, agenti za prodaju nekretnina i druga lica u skladu sa njihovom ulogom u poslovima sa nekretninama.

Njihova profesija ih dovodi u poziciju da obavljaju aktivnosti pomoću kojih mogu da otkriju pranje novca ili finansiranje terorizma. Ovi profesionalci nisu pre stupanja na snagu Zakona bili u obavezi da prijavljuju sumnjive aktivnosti svojim nacionalnim upravama za sprečavanje pranja novca. Primeri iz prakse pokazuju da postoje slučajevi kupovine zemljišta namenjenog za rezidencijalnu gradnju, da bi se kasnije utvrdilo da je posredstvom pravnog lica izvršena prenamena zemljišta koje se koristi za komercijalnu gradnju. Iz tog razloga su stručnjaci koji rade sa sektorom nekretnina ključni igrači u otkivanju svih zloupotreba koje se odnose na: prikrivanje

pravog izvora novca, vlasništvo, lokaciju ili poreklo novca koji nije legalan, kao i pravnih lica (firmi) koje su uključene u ovakve transakcije.

Kao jedna od prvih mera za otkrivanje pranja novca koje preduzimaju posrednici u prometu nekretnina je utvrđivanje identiteta stranke. Identifikaciju stranke kao fizičkog lica, posrednik utvrđuje uvidom u lična dokumenta: ličnu kartu, pasoš ili drugu odgovarajuću javnu ispravu), utvrđujući pri tome ime i prezime, adresu prebivališta ili boravišta, identifikacioni broj (JMBG), datum rođenja kao i podatke o ispravi na osnovu koje je utvrđen identitet stranke (naziv i broj isprave, organ koji je izdao ispravu). Identitet stranca utvrđuje se uzimanjem ličnih podataka iz pasoša ili drugih javnih isprava. Ako se transakcija obavlja za pravnu osobu, potrebno je utvrditi identitet osobe koja za pravnu osobu traži transakciju u skladu sa prethodno navedenim podacima, kao i naziv, sedište i matični broj i PIB pravne osobe koja traži transakciju.

Ukoliko stanka zahteva transakciju u svojstvu punomoćnika, posrednik je dužan da od stranke zatraži punomoć. Svi podaci koji su prikupljeni na osnovu Zakona imaju klauzulu poverljivosti i koriste se samo za aktivnosti koje se odnose na otkrivanje i sprečavanje pranja novca ili krivičnog dela u vezi s pranjem novca.

SUZBIJANJE PRANJA NOVCA

Da bi suzbijanje pranja novca bilo efikasno, neophodno je da se poznaju uslovi i otkriju faktori koji pogoduju nastajanju i razvoju ovog krivičnog dela. Njihovo poznavanje je od posebnog značaja prilikom planiranja preventivnih i represivnih aktivnosti. Na taj način se omogućava određena kontrola nastanka i razvoja ovog oblika organizovanog kriminala, kao i sprečavanje stvaranja novih oblika i formi.

U prevenciji korupcije i pranja novca značajno mesto ima javno mnjenje koje pozitivno utiče na svest građana i formiranje stavova u odnosu na konkretne primere korupcije, a u cilju osude od strane pojedinaca koji će potom i sami preventivno delovati i prijavljivati uočene nepravilnosti i kriminalne radnje.

U isto vreme u prevenciji sprečavanja i suzbijanja korupcije veliku ulogu imaju aktivnosti organa lokalne samouprave.

Može se izvesti zaključak da je pranje novca pokušaj legalizacije kapitala koji je stečenkriminalnim aktivnostima, odnosno finansijskim transakcijama kojima se prikriva stvarno poreklo novca koji se pojavljuje u poslovanju. Pojava pranja novca je štetna za nacionalne države obzirom na sposobnost prilagođavanja promenama u okruženju, stalnom razvoju nauke i tehnologije koji dovode do pojave novih oblika, internacionalizaciji i transnacionalnom organizovanom kriminalitetu.

Pranje novca nije samo sociološka ili kriminalna pojava već je treba posmatrati, tretirati, analizirati i delovati na nju kao na ozbiljan kriminal koji je skoro uvek u sprezi sa organizovanim kriminalom kroz povezanost kriminalnih grupa sa nosiocima državne, društvene ili političke vlasti.

Ovaj vid kriminaliteta ima određene specifičnosti koje ga čine različitim od ostalih jer je mnogo prisutnije u onim državama u kojima postoje deficitarne robe na tržištu ili gde je poreski sistem isuviše opteretio građane i pravna lica, što dovodi do pojave „sive ekonomije“, karakteriše ga visoka prilagodljivost tržišnim događajima

što ugrožava finansijsku stabilnost nacionalne države. Na osnovu iznetog se može istaći da se ovaj oblik kriminala smatra velikom društvenom opasnošću.

ZAKON O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJU TEORIZMA

Zakonik o krivičnom postupku iz 2002. godine, u članu 232 stva 1 koristi termin „organizovani kriminal“ kada se navodi da istražnog sudija može na predlog državnog tužioca da naredi meru nadzora i snimanja razgovora telefonom ili na drugi način, u slučaju da postoje osnove sumnje da je neko lice s elementima organizovanog kriminala učinilo krivično delo koje se odnosi na falsifikovanje novca, pranje novca, neovlašćenu proizvodnju, stavljanje u promet i trgovinu opojnim drogama, trgovinu oružjem, municijom, eksplozivnim materijalima i trgovinu ljudima. Izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku iz 2002. godine, u naš krivično pravni i procesni sistem je uveden poseban postupak koji se odnosi na krivična dela u vezi sa organizovanim kriminalom.

Da bi se krivično delo tretiralo kao organizovani kriminal, prema članu 504a ZKP, neophodno je da budu ispunjene dve kumulativne grupe uslova: da postoji sumnja da je krivično delo izvršeno od strane organizovanog delovanja više od dva lica u cilju vršenja teških krivičnih dela radi sticanja dobiti i moći.

ZAKLJUČAK

Na osnovu analize rada i dobijenih rezultata se može izvući zaključak u vezi pranja novca, koji se svodi na sledeće činjenice: pranje novca predstavlja ozbiljan društveni fenomen koji se ne može u potpunosti iskoreniti; pranje novca ima transnacionalni karakter, zloupotrebljavajući civilizacijske tekovine kao što su globalno ekonomsko i finansijsko tržište, napredak nauke, razvoj tehnologija i povezanost ljudi; pranje novca pokazuje tendenciju za infiltriranjem u sve aspekte društvenog života, a posebno su razarajuće veze sa nosiocima političke i ekonomske moći; preduzimanje preventivnih i represivnih mera mora biti prioritet u političkim agendama svih država u svetu, a zakonodavstvo nacionalnih država prilagođeno međunarodnom zakonodavstvu koje se odnosi ne samo na borbu protiv organizovanog kriminala, pranja novca i terorizma, već i na druge sfere koje regulišu pitanje ekonomske, socijalne sigurnosti, poštovanja prava i drugo.

Na osnovu svih činjenica koje su iznete se može zaključiti da je „borba“ protiv pranja novca kao oblika organizovanog kriminala veoma težak zadatak, ali da se svaka nacionalna država, kao i države na međunarodnom nivou, moraju izboriti sa ovim „zlom“ jer samo na taj način će građani, sve institucije i sama država imati razvijenu privredu i finansije, odnosno moći će da dođe do privrednog rasta i razvoja bez bojazni da će se kroz legalni sektor „prati“ novac stečen od kriminalnih aktivnosti ili da će doći do narušavanja sloboda građana zbog izražene korupcije, kao i do opšteg ugrožavanja života i imovine građana i nacionalne bezbednosti uopšteno. Borba protiv organizovanog kriminaliteta je uglavnom jedno od najvažnijih pitanja mnogih država, čak i mnoge partije u predizbornim kampanjama obećavaju da će se boriti protiv

organizovanog kriminala, odnosno pre svega protiv korupcije, koja je previše posledična kada se radi o korumpiranosti državnih funkcionera, političara, sudija, tužioca i advokata od strane pripadnika organizovanih kriminalnih grupa.

Posmatrajući spoljnopolitičke karakteristike pranja novca i drugih oblika organizovanog kriminala može se reći da je opasnost najviše uočena u indirektnom narušavanju celovitosti zemlje, otežavanju ili onemogućavanju udruživanja Srbije u međunarodne institucije i organizacije, pomoć međunarodne zajednice u slučaju da se ugrožava nedeljivost zemlje od strane velikih sila, kao i „nemoć“ vlasti da se osudi ili da se suprostavi organizovanom kriminalu zbog toga što ne želi ili što nema mogućnost ili pomoć međunarodne zajednice.

BIBLIOGRAFIJA

1. Bošković, G. 2011. Organizovani kriminal. Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
 2. Bošković, M. 1999. Kriminološki leksikon. Matica Srpska i Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
 3. Bošković, M. 1998. Organizovani kriminalitet. Policijska akademija, Beograd.
 4. Vuković, S. 2003. Korupcija i vladavina prava. IDN Draganić, Beograd.
 5. Vesić, D. 2004. Proces privatizacije i nivo korupcije. Ekonomski vidici, vol. 9, br. 3.
 6. Gajić -Glamočlija, M., Jovašević, D. 2008. Krivično delo pranja novca. Beosing, Beograd.
 7. Ignjatović, Đ. 1998. Organizovani kriminalitet. Beograd.
 8. Kučević, S. 2013. Krivično-pravni aspekt pranja novca, Pravne teme, vol.2, god.1, časopis Departmana za pravne nauke Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru, ISSN 2334-8100, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, str. 134-141.
 9. Mijalković, S., Subošić, D., Bošković, G. 2011. Organizovani kriminal i nasilje. Međunarodna naučno-stručna konferencija „Nasilnički kriminalitet: etiologija, fenomenologija, suzbijanje“, Banja Luka 24. juni 2011., KPA, Beograd.
 10. Mijalković, S. 2003. Organizovani kriminalitet kao savremeni bezbednosni problem: osvrt na karakteristike i tendencije“ Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo.
 11. Mijalković, S. 2009. Organizovani kriminalitet. Časopis Bezbednost, godina izlaženja 52, broj 1-2.
 12. Stojanović, Z. P., Perić, O. M. 2002. Krivično pravo-posebni deo. Službeni glasnik, Beograd.
 13. Teofilović, N., Jelačić, M. 2006. Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca. Policijska akademija, Beograd.
 14. Škulić, M. 2003. Organizovani kriminalitet. Dosije, Beograd.
- Zakoni:
15. Zakonik o krivičnom postupku, „Službeni list SRJ“, br. 70/01 i 68/02.
 16. Izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku („Službeni glasnik RS“, br. 72/09)
 17. ZAKONIK O KRIVIČNOM POSTUPKU („Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)
 18. ZAKON O ORGANIZACIJI I NADLEŽNOSTI DRŽAVNIH ORGANA U SUZBIJANJU ORGANIZOVANOG KRIMINALA, TERORIZMA I KORUPCIJE („Sl. glasnik RS“, br. 94/2016)

RESUME

Based on the analysis of work and the obtained results, a conclusion can be drawn regarding money laundering, which boils down to the following facts: money laundering is a serious social phenomenon that cannot be completely eradicated; money laundering has a transnational character, abusing the achievements of civilization such as the global economic and financial market, the advancement of science, the development of technology and the interconnectedness of people; money laundering shows a tendency to infiltrate all aspects of social life, and especially destructive ties with holders of political and economic power; Undertaking preventive and repressive measures must be a priority in the political agendas of all countries in the world, and the legislation of nation states adapted to international legislation relating not only to the fight against organized crime, money laundering and terrorism, but also to other spheres regulating economic and social issues. security, respect for rights and more.

Based on all the facts presented, it can be concluded that the "fight" against money laundering as a form of organized crime is a very difficult task, but that every nation state, as well as countries at the international level, must fight this "evil" because only in this way, citizens, all institutions and the state itself will have a developed economy and finances, i.e. they will be able to achieve economic growth and development without fear that money acquired from criminal activities will be "monitored" through the legal sector or that citizens' freedoms will be violated. Due to pronounced corruption, as well as to the general threat to the life and property of citizens and national security in general. The fight against organized crime is mostly one of the most important issues of many countries, even many parties in the election campaigns promise to fight organized crime, i.e. above all corruption, which is too consequential when it comes to corruption of state officials, politicians, judges, prosecutors and lawyers by members of organized criminal groups.

Observing the foreign policy characteristics of money laundering and other forms of organized crime, it can be said that the danger is most seen in indirectly violating the country's integrity, hindering or preventing Serbia's association with international institutions and organizations, assistance of the international community in case as well as the "inability" of the authorities to condemn or oppose organized crime because it does not want or does not have the opportunity or assistance of the international community.

KRIVIČNA I GRAĐANSKA ODGOVORNOST DECE

Samra Dečković

Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru

s.kucevic@uninp.edu.rs

Maida Bećirović Alić

Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru

maida.becirovic@uninp.edu.rs

Apstrakt

S obzirom da statistika pokazuje evidentan porast broja učinilaca krivičnih dela među maloletnicima mlađih od 14 godina, autori u radu nastoje prikazati osnove ne samo krivične već i građanske odgovornosti deteta u pravnom sistemu Republike Srbije. Nakon analiziranja opšteg pojma odgovornosti, ukazivanja na sličnosti i razlike između krivične i građanske odgovornosti, posebnu pažnju posvećuju pitanju mogućnosti smanjenja granica sposobnosti za snošenje krivice, kao i stavu koji je zauzet u međunarodnim okvirima po tom pitanju.

Ključne riječi: krivična odgovornost, građanska odgovornost, starosna granica, prava deteta

CRIMINAL AND CIVIL LIABILITY OF CHILDREN

Abstract

Given that statistics show a clear increase in the number of perpetrators of juvenile offenses under the age of 14, the authors attempt to present the basics of not only criminal but also civil liability of the child in the legal system of the Republic of Serbia. After analyzing the general notion of responsibility, pointing out similarities and differences between criminal and civil liability, particular attention is paid to the possibility of reducing the limits of the capacity to bear blame, as well as the position taken in international frameworks on this issue.

Key words: criminal responsibility, civil liability, age limit, child rights

UVOD

Odgovornost je neophodno posmatrati sa različitih aspekata da bi se došlo do krajnjeg rezultata pravde i pravičnosti. Koncept odgovornosti dece povezan je sa periodom u kojem su ona sposobna da shvate posledice radnji koje preduzimaju. Za razumevanje pravog značenja ovog pojma neophodno je da nadležni organ utvrdi sledeće :

1) Postojanje dužnosti za izvršenje ili uzdržavanje od vršenja radnji koje mogu biti u suprotnosti sa zakonskim propisima i društvenim odnosima.

2) Obaveštenost o postojanju dužnosti, jer nije moguće smatrati lice odgovornim ukoliko nema saznanja o postojanju dužnosti ili odgovornosti. Nemogućnost razumevanja postojanja dužnosti i odgovornosti može biti rezultat racionalnih i emocionalnih poteškoća.

3) Sposobnost obavljanja poslova u skladu sa dužnostima i odgovornostima. Nesposobnost i invalidnost osobe koja se mora ponašati u skladu sa dužnostima ili odgovornostima može biti rezultat društvenih ili ličnih faktora (Shojaei, 2008).

Racionalnost, svest, autoritet i fizička sposobnost su uslovi odgovornosti. S obzirom da oni (osnovni elementi odgovornosti) variraju u zavisnosti od vremena u kojem lice odrasta, jasno je da postoje razlike u pogledu granica odgovornosti.

Koncept odgovornosti se odnosi na svako nezakonito delo i podrazumeva odgovornost lica i u slučaju da je pasivno, ukoliko je postojala obaveza činjenja. (Shojaei, 2008). Odgovornost se može posmatrati u građanskom i krivičnom smislu.

U međunarodnom pravu koncept krivične odgovornosti tumačen je na različite načine pre i nakon 18. veka. Osnovna svrha kažnjavanja pre 18. veka bila resocijalizacija učinioca krivičnog dela, zbog čega se smatralo da kazna ima etički aspekt. Osim toga, cilj je bio i pretnja kažnjavanjem, zbog čega se smatralo da je kazna inspirisana socijalnom sigurnošću. Krivična odgovornost je imala dve osnovne karakteristike: kolektivna odgovornost i neposvećivanje pažnje ličnosti počinioca (objektivni aspekt krivične odgovornosti). (Sanei, 1993:46) Kolektivni aspekt krivične odgovornosti karakterističan je za srednji vek kada se za krivična dela počinjena protiv kralja smrtna kazna izricala ne samo počiniocima već i njihovoj deci, jer se smatralo da deca nasleđuju takve ideje i postupke od svojih očeva. Naime, s obzirom da se svaka osoba smatrala delom celine, kolektivna krivična odgovornost podrazumevala je pripisivanje krivične odgovornosti počinioca njegovoj porodici ili njegovom klanu. (Naimi, 2003:80-111)

Objektivni aspekt je druga važna karakteristika krivične odgovornosti pre 18. veka koja je bila uobičajena u starom Rimu, Grčkoj i Iranu, gde se verovalo da se duša osobe koja je počinila zločin može očistiti samo izricanjem kazne. (Naimi, 2003:111) Pažnja se nije posvećivala duševnom stanju, ličnosti počinioca u odnosu na izvršeno krivično delo, niti se postavljalo pitanje da li je zločin počinjen namerno ili nenamerno. To znači da objektivni aspekt nije stavio naglasak na mentalne ili intelektualne elemente krivičnog dela u pogledu krivične odgovornosti. (Mousavi, Rastegari, Nordin, 2012:4)

Osnovne političke, društvene i pravne reforme počele su u 18. veku. Pitanja koja su između ostalog razmatrana uključivala su: princip lične krivične odgovornosti, mentalni status počinioca, kao i moralna odgovornost počinioca u odnosu na izvršeno delo što je za posledicu imalo realnu distinkciju između prosečne osobe, dece i neuračunljivih lica. To znači da su osnovne karakteristike krivične odgovornosti posle 18. veka: individualnost i subjektivitet.

Reforme koje su vodili predstavnici klasične škole nakon francuske revolucije počivale su na ideji u kojoj je krivična odgovornost zasnovana na moralnoj odgovornosti. Starosna granica odgovornosti bila je 16 godina, sa izuzetkom koji se odnosio na moralno i intelektualno manjkavo dete koje je moglo biti oslobođeno kazne. Međutim, osoba mlađa od 16 godina smatrala se odgovornom ako je svesno počinila krivično delo i nije bila izuzeta od kažnjavanja. (Shambaiati, 1999:39-41) Za razliku od klasične škole, predstavnici neoklasične škole su smatrali da kažnjavanje zavisi od mentalnog i moralnog stanja počinioca, zbog čega se deca i neuračunljive osobe nisu mogle smatrati krivičnim odgovornim. Škola pozitivizma se vodi idejom da društvenoj odgovornosti treba dati primat u odnosu na moralnu, pa sa tim u vezi

postoji mišljenje da deca čine krivična dela usled dejstva unutrašnjih faktora, kao što je nasleđivanje i spoljnih faktora, kao što je npr. socijalni.

Za razliku od krivične odgovornosti maloletnih lica, građanska odgovornost istih se mora posmatrati iz potpuno drugačijeg ugla s obzirom na pravnu prirodu građanske odgovornosti. Odgovornost za štetu koju je izazvalo dete, snosiće roditelj, staratelj odnosno odgovorno lice u trenutku pričinjavanja štete. Ova problematika je na globalnom nivou uređena na sličan način, odredbe koje variraju od države do države odnose se na mogućnost isključenja odgovornosti roditelja odnosno odgovornog lica u slučaju marljivog nadzora nad detetom i nedostatka krivice u određenim slučajevima. Pored toga, postoje i situacije kada maloletnici mogu snositi građansku odgovornost u zavisnosti od starosne dobi i stepena psihičke zrelosti. Činjenica koja ide u prilog oslobađanju građanske odgovornosti maloletnih lica jeste ekonomske prilike u kojima se nalaze i neposedovanje ličnih prihoda, kao i nedovoljno razvijena svest o pričinjenoj šteti što vuče za sobom nedostatak krivice.

POJAM I ODNOS KRIVIČNE I GRAĐANSKE ODGOVORNOSTI

Građanska ili imovinska odgovornost jeste vid pravne odgovornosti koji se nadovezuje na imovinske ili građanske delikte. Specifično obeležje ove vrste odgovornosti jeste što ona nastaje kao posledica nanošenja štete određenom licu. Međutim, građanska odgovornost ne podrazumeva isključivo dužnost nadoknade štete.

Krivična i građanska odgovornost imaju zajedničku istoriju jer se u prvo vreme nije pravila razlika između krivičnog i građanskog delikta. Međutim situacija u današnje vreme, u modernom pravu je drugačija. Krivična i građanska odgovornost su dve sasvim različite vrste pravne odgovornosti, ipak one mogu postojati paralelno ali i nezavisno jedna od druge. Razlike među njima su višestruke i mnogobrojne. Krivična odgovornost pretpostavlja neko krivično delo, nullum crimen sine lege. Za građansku odgovornost ne važi princip enumeracije jer ona uvek nastaje prilikom nanošenja štete drugom licu, što znači da je mogućnost takvih šteta praktično i teorijski neograničena. Iz ove konstatacije proizilazi činjenica da je krivična odgovornost uvek posledica protivpravne radne, dok građanska odgovornost može nastati i usled ponašanja koje nema obeležja protivpravnosti. Po J. Radišiću, u građanskom pravu se odgovara za rezultat a u krivičnom- za društveno opasnu delatnost(Radišić, 2005:189). Ukoliko se analiziraju ciljevi ovih dveju vrsta odgovornosti može se jasno zaključiti njihova svrha, krivična odgovornost ima za cilj individualnu i generalnu prevenciju dok je primarni cilj građanske odgovornosti otklanjanje štetne posledice po oštećenog.

Individualna odgovornost je karakteristična za krivično pravo, jer niko ne može odgovarati umesto izvršioca krivičnog dela. U građanskom pravu važi potpuno drugačije pravilo, naime građanska odgovornost nije neodvojivo vezana za ličnost počinioca štete, pa tako za štetu koju počine deca mogu odgovarati njihovi roditelji. U građanskom pravu, takođe postoji mogućnost zamene odgovornog lica za života dužnikovog, putem preuzimanja duga. Individualna odgovornost se odnosi na krivicu odgovornog lica, jer bez obzira što je određeno lice izvršilo nedozvoljenu radnju ukoliko nije krivo, ne može biti odgovorno. Na drugoj strani za građansku

odgovornost nije uvek potrebna krivica određenog lica, ima slučajeve u kojima postoji obaveza naknade štete bez obzira na krivicu počinioca i to je pravilo tzv. objektivne odgovornosti. Za građansku odgovornost je dovoljan svaki stepen krivice, ona se ne ceni samo prema njegovim individualnim svojstvima već prema objektivnim merilima dok u krivičnom pravu važi presumpcija nevinosti dok se suprotno ne dokaže a krivica odgovornog lica se ceni isključivo prema njegovim individualnim sposobnostima da bude uračunljivo.

Krivična i građanska odgovornost dece predstavljaju dva različita instituta koja funkcionišu pod potpuno različitim pravilima, i zato je potrebno svaki od njih posebno analizirati i predstaviti. Činjenica da krivična odgovornost pogađa ličnost odgovornog lica, i samo se posredno odnosi na njegovu imovinu jeste posebno bitna kod njenog utvrđivanja u slučaju da je odgovorno lice dete jer ona može biti prekretnica u daljem životu maloletnika. Za razliku od krivične, građanska odgovornost je imovinske prirode jer poveriocu nije stalo do dužnikove ličnosti već do namirenja njegovog potraživanja, pa u tome leži i objašnjenje odstupanja od individualne odgovornosti počinioca kad je u pitanju dete.

KRIVIČNA ODGOVORNOST DECE

U krivičnom pravu uzrast lica je veoma bitan jer se na osnovu toga utvrđuje odgovornost za učinjeno delo, koje je protivpravno i u zakonu predviđeno kao krivično delo, ali od toga zavisi i koje mu se krivične sankcije mogu izreći, ukoliko postoje uslovi da snosi krivicu, koji će se tip krivičnog postupka prema njemu voditi itd. (Škulić, 2010:205)

U evropskom kontinentalnom pravu razlikuju se sledeće starosne kategorije učinilaca krivičnih dela:

- deca, koja zavisno od pojedinih krivično-pravnih sistema predstavljaju učinioce starosti do 7 godine, ili od 7–12, odnosno do 14 ili 15 godina.

- maloletnici, odnosno lica od 14 do 18 godina, ili do 21 godinu, odnosno od 12 do 18 godina, u zavisnosti od starosnog minimuma kada se neko lice više ne smatra detetom u krivično-pravnom smislu i određenog starosnog maksimuma, kada to lice stiče krivičnopravni status punoletnog, odnosno mlađeg punoletnog lica.

Prema članu 112 stav 10 KZ-a, maloletnim licem se smatra lice koje nije navršilo osamnaest godina. Takođe, u okviru ove grupe vrši se klasifikacija na mlađe i starije maloletnike, a što je od značaja za izricanje određenih krivičnih sankcija maloletnicima koji spadaju u pojedinu starosnu podkategoriju, ali i za definisanje u određenim situacijama i posebne svrhe krivičnih sankcija za određene starosne kategorije ili za određivanje posebnog tipa krivične procedure, kao i posebnih pravila izvršenja krivičnih sankcija, zavisno od uklopljenosti delinkventa u određene starosne limite. Osim toga, većina savremenih krivično-pravnih sistema predviđa i posebnu kategoriju punoletnih učinilaca krivičnih dela, koji se prema normativnom stanovištu mogu npr. blaže kažnjavati u određenim situacijama, ili se prema njima mogu primeniti određene krivične sankcije koje se redovno primenjuju u odnosu na maloletnike, odnosno u odnosu na njih se može voditi krivična procedura koja se inače primenjuje u pogledu delinkventne aktivnosti maloletnih lica. (Škulić, 2010:206)

Prema licu koje u vreme izvršenja protivpravnog dela, u zakonu predviđenog kao krivično delo, nije navršilo četrnaest godina ne mogu se izreći krivične sankcije, niti primeniti druge mere koje predviđa Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika. (čl. 2 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika)

To znači da delo koje je učinilo dete formalno ne predstavlja krivično delo. Može se reći da je samo reč o delu koje je zakonom propisano kao krivično delo i koje je protivpravno, jer lica koja nisu navršila četrnaest godina nisu u stanju da shvate značaj svojih postupaka i da njima upravljaju, tako da izvršeno delo nije rezultat njihovog asocijalnog stava odnosno ponašanja, već rezultat nedostatka kontrole, odnosno nadzora roditelja ili vaspitača. (Čejović, 1985:494) To znači da na tom planu treba primeniti mere za njihovo vaspitanje a ne mere koje sadrži krivično pravo, odnosno zakonodavstvo. Međutim, iako za delo kojim su ispunjena objektivna obeležja krivičnog dela (protivpravnosti određenost u zakonu) lice mlađe od 14 godina ne snosi krivicu, ne pokreće se krivični postupak, a ako se i podnese krivična prijava ona se odbacuje, odnosno postupak se obustavlja, takvo delo svakako postoji ako ima sva objektivna obeležja krivičnog dela. Formalno ono nije krivično delo, jer mu nedostaje krivica kao subjektivni element krivičnog dela, ali postoji kao protivpravno delo koje je zakonom određeno kao krivično delo.

Iako lice koje u vreme izvršenja dela nije imalo četrnaest godina, može biti individualno izuzetno zrelo i inteligentno, ispunjavati sve potrebne uslove koji se formalno odnose na intelektualnu i voluntativnu sposobnost, ali ono nikako ne može biti krivo, jer jednostavno nema odgovarajuću starosnu dob. (Škulić, 2010:213) S obzirom da se dete smatra apsolutno i objektivno nesposobnim za snošenje krivice jer se prema njemu ne mogu izricati i primenjivati krivične sankcije, odnosno druge mere krivičnopravnog karaktera, niti voditi krivični postupak, logično je da se ono ne može smatrati krivično odgovornim. Takav stav rezultat je kriminalno-političkih razloga koji ne opravdavaju krivično gonjenje lica mlađih starosnih kategorija, što se čini i u komparativnom pravu. U međunarodnopravnim okvirima takav stav zauzet je pre svega u Standardnim minimalnim pravilima UN za uređenje maloletničkog pravosuđa (Pekinška pravila), koja predstavljaju neposredan izvor za primenu i tumačenje odredaba o minimalnom uzrastu za krivičnu odgovornost iz Konvencije o pravima deteta. Iako ova pravila nisu obavezujućeg karaktera, u pravnim sistemima koji poznaju pojam minimalnog uzrasta za krivičnu odgovornost maloletnika, a imajući u vidu njihovu emotivnu, mentalnu i intelektualnu zrelost, preporučuje se da ta granica ne bude vezana za suviše rani uzrast. (Mousavi, Rastegari, Nordin, 2012:5) Takođe, i brojni drugi međunarodni akti bavili su se pitanjem minimalnog uzrasta za krivičnu odgovornost, pre svega Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966.godine, koji predviđa obavezu države da ustanovi određeni minimalni uzrast za krivičnu odgovornost, ali koji mora biti isti za dečake i devojčice.

Države u kojima je donja starosna granica krivične odgovornosti postavljena od 7 do 10 godina oštro su kritikovane od strane nadležnih Komiteta po ovom Paktu, ali i Paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ali i Konvenciji protiv torture i drugih svirepih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka iz 1984. (Samardžić, 2011:445)

Pitanje donje starosne granice krivične odgovornosti svaka država nastoji da uredi u skladu sa svojom nacionalnom kulturom, razvijenošću i potrebama. Tako su najniže donje starosne granice krivične odgovornosti dugo vremena primenjivane u Ujedinjenom Kraljevstvu. U Škotskoj danas lice može biti krivično odgovorno već sa 8 godina, a u Engleskoj, Velsu i Severnoj Irskoj sa 10 godina. U Francuskoj krivično odgovarati može svako dete koje se smatra razboritim, jer donja starosna granica nije precizno postavljena. U Holandiji se krivično sposobnim smatra lice sa navršениh 12 godina, u Grčkoj sa 13. Kada su u pitanju skandinavske zemlje, donja granica krivične odgovornosti je navršениh 15 godina. U državama bivše Jugoslavije krivično odgovornim smatraju se lica starija od 14 godina. Na Zelenortskim ostrvima, kao i u Rusiji predviđen je najviši minimalni uzrast za krivičnu odgovornost od 16 godina, s tim što u Rusiji za teža krivična dela može odgovarati i lice mlađe od 14 godina. U SAD ovo pitanje je prepušteno zakonodavstvima saveznih država, od kojih mnoge uopšte ne propisuju uzrast potreban za krivičnu odgovornost, tako da se ona kreće od 0-14, d uz dodatne uslove za primenu određenih mera. Karakterističan primer je Poljska, koja dozvoljava da se bez obzira na uzrast deteta, primene korektivne mere koje podrazumevaju lišenje slobode, praktično neodređenog trajanja, ukoliko se utvrdi da su "lošeg morala". (Cipriani, 2009:107).

U Republici Srbiji bez obzira što je u nekim situacijama dete sposobno da shvati značaj svog dela, ono ne može ni u kom slučaju snositi krivicu zbog svog uzrasta, pa iz tog razloga njihova protivpravna dela određena zakonom kao krivična dela, ne predstavljaju krivična dela. S obzirom da praksa pokazuje da lica tog uzrasta sve češće vrše i vrlo teška krivična dela, (Mandić, 2019:40) nameće se moguće rešenje u vidu smanjenja granice „krivične odgovornosti“ ispod 14 godina, ili utvrđivanje pokretne granice „krivične odgovornosti“ (npr. u rasponu od 10 – 14 godina), kada bi se u tim okvirima prema konkretnom slučaju utvrđivalo da li je lice krivično odgovorno ili nije, odnosno da li je lice (ne)sposobno za snošenje krivice. (Lazin, 1995:53) Međutim, iako Konvencijao pravima deteta insistira na tome da se starosne granice snošenja krivice (krivične odgovornosti) ne određuju na suviše niskom nivou, sa druge strane zahteva da se utvrđena starosna granica nikako ne snižava.

GRAĐANSKA ODGOVORNOST DECE

Maloletnici obično nisu sposobni za rasuđivanje pa u skladu sa tim ne mogu biti nosioci građanske odgovornosti. Međutim za razliku od krivične odgovornosti, moralni pravno-politički razlozi zahtevaju da za štetu koju prouzrokuju maloletnici odgovaraju ona lica koja su vršila nadzor nad maloletnicima i koja su bila u stanju da utiču na njihovo ponašanje i odvrate ih od štetnih postupaka. U ta lica spadaju roditelji, pre svega, odnosno staraoci maloletnih lica, a zatim i druga lica pod čijem je nadzorom bio maloletnik u vreme kad je štetu prouzrokovao (Nikolić, 2005: 99).

Građanska odgovornost dece je u Republici Srbiji regulisana Zakonom o obligacionim odnosima koji pravi razliku između maloletnika do sedam godina i maloletnika preko sedam godina starosti (Radišić, 2004:238). Kada je reč o prvoj kategoriji, maloletnicima do sedam godina, roditelji odgovaraju za njih bez obzira na

svoju krivicu. Postoje dva slučaja kada se roditelji mogu osloboditi od odgovornosti i to:

1) ako dokažu da postoji neki od poznatih razloga koji isključuju odgovornost bez obzira na krivicu;

2) ako je šteta nastala dok je dete bilo povereno drugom licu, i ako za nju odgovara to lice.

Za drugu kategoriju, u koju spadaju maloletnici koji su navršili sedam godina važi princip relativno pretpostavljene krivice po kojem roditelji odgovaraju za dete, osim ukoliko ne dokažu da je šteta nastala bez njihove krivice. (ZOO, čl.165) Dok dete ne postane punoletno, roditelji nose odgovornost po ovom osnovu jer su oni do tog doba u obavezi da se staraju i brinu o njima.

Ova zakonska odredba je pre svega u interesu oštećenog lica, jer iako su sposobni za rasuđivanje, deca su platežno nesposobna jer uglavnom nemaju vlastitu imovinu kojom bi mogli da namire nastalu štetu. Član 166. ZOO predviđa i mogućnost solidarne odgovornosti roditelja i deteta u određenim slučajevima. Kada je reč o odgovornosti deteta dok je pod nadzorom nekog trećeg lica, ZOO tu odgovornost prebacuje sa roditelja na to treće lice (škola, staratelj, internat, zdravstvena ili neka druga ustanova). (ZOO, čl.167) Odgovornost za štetu koju dete načini dok je u Osnovnoj školi koja je propustila da organizuje potreban nadzor, preuzima ta obrazovna institucija. (Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. (1297-82))

U istom članu, Zakonodavac ostavlja mogućnost oslobađanja odgovornosti ukoliko je nadzor vršen brižljivo, pa odgovornost opet prelazi na roditelje, jer se mora voditi računa da oštećeni ne sme ostati bez naknade.

Kada treće lice koje je vršilo nadzor nad detetom isplati naknadu oštećeniku, ima pravo da zahteva od roditelja deteta naknade isplaćenog iznosa. Ukoliko je šteta nastala usled lošeg vaspitanja deteta, rđavih primera ili poročnih navika, građanska odgovornost deteta prelazi na roditelje. Pored toga, roditelji će odgovarati za maloletno dete, iako je sposobno za rasuđivanje u sledećim slučajevima:

1) da počinioc štete nije u stanju da štetu nadoknadi;

2) da je materijalno stanje roditelja znatno povoljnije od materijalnog stanja oštećenikovog. (zoo, čl.169.st.2)

Ova oblast je na sličan način regulisana u uporednom pravu. Činjenica koja je zajednička u skoro svim zemljama jeste ta da postoji starosna granica ispod koje dete neće odgovarati za načinjenu štetu, a ukoliko je šteta načinjena u vremenu koje je definisano od donje starosne granice do punoletstva tu postoji mnogo različitih zakonskih odredbi koje će u nastavku rada biti izložene. U zemljama anglosaksonskog pravnog sistema, na primer u Sjedinjenim Američkim državama, u svih 50 saveznih država građanski zakoni predviđaju odgovornost za maloletnike, gde se starijim maloletnicima smatraju lica od 8-10 godina, do 18-21 godinu, u zavisnosti od države. Jedina razlika koju ovi zakoni prave jeste razlika u visini štete za koju je roditelj odgovoran da izvrši naknadu. U Engleskoj je starosna granica fiksna i iznosi 7 godina. Kada je reč o zemljama evropsko-kontinentalnog pravnog sistema one na različite načine definišu odgovornost dece, samim tim su i različite starosne granice od kada nastupa građanska odgovornost, kada se deca mogu smatrati sposobnom za rasuđivanje. Nemački Građanski Zakonik (BGB) u članu 828, navodi da maloletnik koji nije napunio 7 godina nije odgovoran za štetu koju je naneo drugom licu,

maloletnik koji ima između 7 i 10 godina nije odgovoran za štetu u nesreći izazvanoj motornim vozilom ili nesreći u saobraćaju, pored toga maloletnik koji nije navršio 18 godina nije odgovoran za bilo kakvu štetu koju je naneo drugom licu ukoliko nije bio svestan uzročne veze između radnje i posledice. U Portugalskom pravnom sistemu donja granica građanske odgovornosti je takođe 7 godina, na osnovu čega deca koja imaju sedam godina ili su starija snose odgovornost za štetu koju nanese drugom licu. (Pereira, 2005:638)

Starosna granica ispod koje deca ne poseduju građansku odgovornost Austriji je znatno povećana na čak 14 godina, pa generalno pravilo glasi da deca ispod 14 godina neće odgovarati za štetu koju su naneli drugom licu osim ako zainteresovana strana ne dokaže da je lice bilo svesno i imalo jasnu nameru prilikom nanošenja štete. (<http://civil.udg.edu>)

Iako se ova činjenica dokaže na sudu, maloletnik se može primorati samo na delimičnu naknadu štete oštećenom licu. U Grčkoj je donja granica građanske odgovornosti deteta pomerena na 10 godina, dok je u Holandiji ustanovljena na 14 godina. Kada je reč o situaciji u Španiji i Italiji, one u svojim zakonodavstvima nemaju fiksno određenu donju granicu. Sudovi u svakom pojedinačnom slučaju određuju da li su maloletnici u trenutku činjenja građanskog delikta bili sposobni za rasuđivanje (Comande, Nocco, 2006: 267-268). Da bi dete bilo odgovorno za štetu ono mora biti sposobno za rasuđivanje, mora razumeti rizike za preduzimanje određenih radnji i nastupanje štetnih posledica tim povodom. U praksi, deca koja nisu napunila 6 godina ne mogu snositi odgovornost, pa tako Kasacioni sud Italije ističe da se prilikom ocenjivanja odgovornosti određenog deteta pored intelektualnih i fizičkih sposobnosti, ličnosti, karaktera i razvijenosti mora voditi računa o sposobnosti deteta da razume nelegalnu prirodu svoje radnje. (Comande, Nocco, 2006: 269-270). U Francuskoj, nakon mnoštva presuda po ovom pitanju, 1984. godine je odlučeno da su deca odgovorna za građanske delikte koje počine uprkos svojim godinama i sposobnostima. Njihova sposobnost da razlikuju dobro i loše ne može biti upitna (Martin-Casals, 2018).

Na osnovu člana 333. Građanskog zakonika Švajcarske, odgovornost za svaku štetu koju napravi maloletno lice snosi glava porodice, što znači da će postojati pretpostavka krivice bez ikakvih dokaza na osnovu pretpostavke da nije vođeno dovoljno računa o detetu (Ahmadzadeh, Parsapour, Aziz, 2015:2-7).

Uprkos očiglednim razlikama u zakonskim rešenjima koja postoje u većini pravnih sistema, temelj svakog od njih leži na pretpostavki dokazivanja sposobnosti deteta da rezonuje svoje odluke i bude svesno radnji koje preduzima. (Dželetović, 2018: 213-224).

ZAKLJUČAK

U ovom radu autori su pokušali analizirati osnovne pojmove građanske i krivične odgovornosti dece, aludirajući na elemente distinkcije između ova dva fenomena. Kada je reč o građanskoj odgovornosti dece navedene su mogućnosti i uslovi pod kojima dete može biti nosilac građanske odgovornosti i odgovarati za štetu koje je nanelo drugima, međutim u sudskoj praksi većine država osobe koje snose

odgovornost za pričinjenu štetu od strane maloletnog lica jesu osobe koje vode nadzor o njemu, najčešće su to roditelji ali mogu biti i odgovorna lica u određenoj instituciji u kojoj se dete nalazilo u trenutku nanošenja štete. Odgovornost za drugog je u ovom slučaju opravdana iz razloga što je primarni cilj kod građanske odgovornosti otklanjanje štetne posledice i namirenje lica kojem je šteta pričinjena. Uzimajući u obzir finansijsku situaciju maloletnika može se slobodno reći da ovaj cilj ne bi mogao ispuniti svrhu, a licima koja vrše nadzor nad decom na osnovu ove odredbe koja ima i preventivni karakter se jasno ukazuje na obavezu staranja o detetu sa velikom pažnjom.

Različita krivičnopravna tradicija, pogledi na socijalne i psihološke aspekte problema delinkvencije maloletnih lica, uzrok su različitih zakonskih rešenja kada je u pitanju starosna granica krivične odgovornosti. Međutim, ni zvanično deklarisanе granice sposobnosti za snošenje krivice, ne mogu uvek da se shvate kao apsolutne granice, jer postoje države u kojima su pojedini organi ovlašćeni da odlučuju da li će se postupak u odnosu na određene mlade učinioce uopšte i voditi, kao i da li će biti sudskog ili administrativnog karaktera. To svakako ne znači da svaka država neće preduzeti određene mere, bilo krivičnopravnog karaktera ili iz sfere socijalne zaštite, pa i u slučaju da veoma mlad učinilac izvrši krivično delo. Da li će se primeniti krivično pravne mere ili mere socijalne zaštite zavisi od toga da li je učinilac prešao starosni limit da bude kriv ili ne. Iako se zbog sve učestalijeg vršenja teških krivičnih dela nameće kao moguće rešenje smanjenje granica „krivične odgovornosti“ ispod 14 godina, ili utvrđivanje pokretne granice „krivične odgovornosti“ (npr. u rasponu od 10 – 14 godina), kada bi se u tim okvirima prema konkretnom slučaju utvrđivalo da li je lice krivično odgovorno ili nije, odnosno da li je lice (ne)sposobno za snošenje krivice, ono formalno nije moguće, jer je u suprotnosti sa Konvencijom o pravima deteta, koja zahteva da se utvrđena starosna granica nikako ne snižava. Osim toga, rešenje za porast vršnjačkog nasilja ne bi trebalo da bude represija, jer bi se time samo povećao broj dece uvedenih u krivično-pravnu oblast, već je neophodno preduzeti preventivne mere još u najranijem uzrastu da do kriminalnog delovanja ne bi došlo.

LITERATURA:

1. Cipriani, D. 2009. Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility (A Global Perspective). Farnham: Ashgate
2. Casals M.M.: Children in Tort Law Part 1: Children as tortfeasors, Comparative report 2005, civil.udg.edu/children/Reports.htm, June 30, 2018
3. Comande G., Nocco L. 2006. Children as tortfeasors under Italian law, Children in Tort Law Part 1: Children as tortfeasors, vol. 17, Springer, Wien-New York
4. Čejović B. 1985. Krivično pravo u sudskoj praksi, Prva knjiga Opšti deo, Beograd
5. Dželetović M. 2018. Civil liability of minors, FACTA UNIVERSITATIS Series: Law and Politics Vol. 16, No 3
6. Lazin Đ. 1995. Posebni i pomoćni krivični postupci, Beograd.
7. Mandić A. 2019. Deca ubice, Master rad, Univerzitet u Nišu, Pravni fakultet.
8. Mousavi, Sh., Rastegari B., Nordin R. 2012. Criminal Responsibility of Children in International Law: A Historical Background.
9. Mousavi, Sh., Rastegari B., Nordin R. 2012. Legal Perspective of the Criminal Responsibility of Children: Contemporary Period

10. Naimi L. 2003. Masoliyate Keyfari Atfal az Didgahe Makatebe Mokhtalef(Criminal Responsibility of Children from Perspective of Different Schools). Journal of Jurisprudence and Islamic Law, 32, 80-111.
11. Nikolić Đ. 2005. Obligaciono pravo, Beograd.
12. Pereira, A. G. D. 2004. Portuguese Tort Law: A comparison with the Principles of European Tort Law, European Tort Law, Springer, Wien-New York 2005.
13. Radišić J. 2004. Obligaciono pravo, Beograd
14. Sanei, P.1993. Hoghoghe Jazaye Omomi(Public Criminal Law). Tehran: Ganje Danesh
15. Shambayati, H. 1999. Bezehkarie Atfal va Nojavanan(Children and Youth Delinquency). Tehran: Pajhang
16. Shojaei, B. 2008. Sharayete Sene Masoliyat va Taklif (Condition of the Age of Responsibility and Religious Duty). Etemad http://www.aftabir.com/articles/view/social/law/c4c1229249160_age_p1.php (10. Jun 2019).
17. Samardžić S. 2011. Univerzalna donja starosna granica sposobnosti za krivičnu odgovornost, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu.
18. Škulić M. 2010. Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice u krivičnopravnom smislu, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu.
19. Pekinška pravila – Rezolucija br. 40/33 Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 29. novembra 1985. godine
20. The Comparison of Civil Liability of a Parent of Insane Minor between Iran and England Laws, Seyed Ali Ahmadzadeh, Mohammad Bagher Parsapour, Ebrahim Aziz, Journal of Socialomics, Volume 4, Issue 2, 2015
21. German Civil Code (BGB), Retrived 23 May 2018 from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p3501
22. Greek Civil code, dostupno na <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Greece-Parental-Responsibilities-Legislation.pdf>
23. Swiss Civil Code, dostupno na <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201901010000/210.pdf>
24. Građanski zakonik Republike Srbije (radni tekst), 29.maj 2015, Vlada Republike Srbije, Komisija za izradu Građanskog zakonika, Retrived 20 May 2018 from <https://www.mpravde.gov.rs/files/nacrt.pdf>
25. Zakon o obligacionim odnosima (Obligations Act), Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89-odluka USJ i 57/89, Službeni list SRJ br. 31/93, i Službeni list SCG br. 1/2003-Ustavna povelja;
26. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. (1297-82)
27. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Sl.glasnik RS, br. 85/2005

RESUME

In this paper, the authors tried to analyze the basic concepts of civil and criminal responsibility of children, alluding to the elements of distinction between these two phenomena. When it comes to civil liability of children, the possibilities and conditions under which a child can be a civil liability holder and be liable for damage caused to others are stated, however in the case law of most states the persons responsible for damage caused by a minor are persons who lead supervision of him, most often parents, but they can also be responsible persons in a certain institution where the child was at the time of the damage. Liability for another is justified in this

case because the primary goal in civil liability is to eliminate the harmful consequences and settle the person to whom the damage was caused. Taking into account the financial situation of minors, it can be freely said that this goal could not fulfill the purpose, and persons who supervise children on the basis of this provision, which also has a preventive character, clearly point out the obligation to take care of the child with great care.

Different criminal law traditions, views on social and psychological aspects of the problem of juvenile delinquency, are the cause of different legal solutions when it comes to the age limit of criminal responsibility. However, even the officially declared limits of the ability to bear guilt cannot always be understood as absolute limits, because there are states in which individual bodies are authorized to decide whether the procedure in relation to certain young perpetrators will be conducted at all, as well as whether it will be of a judicial or administrative nature. This certainly does not mean that not every state will take certain measures, either of a criminal nature or from the sphere of social protection, even in the event that a very young perpetrator commits a crime. Whether criminal or social protection measures will be applied depends on whether the perpetrator has exceeded the age limit to be guilty or not. Although due to the increasing number of serious crimes, a possible solution is to reduce the limits of "criminal responsibility" below 14 years, or to establish a moving limit of "criminal responsibility" (eg in the range of 10-14 years), if in a specific case, determining whether a person is criminally responsible or not, or whether a person is (in) capable of incurring guilt, is not formally possible, because it is contrary to the Convention on the Rights of the Child, which requires that the age limit not be lowered. . In addition, the solution to the increase in peer violence should not be repression, because it would only increase the number of children introduced into the criminal justice field, but it is necessary to take preventive measures at an early age to prevent criminal activity.

SPISAK RECENZENATA ČASOPISA PRAVNE TEME
LIST OF RECONCILIANTS OF THE JOURNAL LEGAL
TOPICS

1. Prof. dr Nebojša Teofilović, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru;
2. Prof. dr Miodrag Jović, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru;
3. Prof. dr Aleksandar R. Ivanović, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru;
4. Prof. dr Fuad Purišević, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerziteta u Sarajevu;
5. Prof. dr Qashif Bakiu, Pravni fakultet, Univerziteta u Tetovu;
6. Prof. dr Eldar Šaljić, Koledž za bezbednost i globalne studije, Američki univerzitet u Emiratima;
7. Doc. dr Faton Shabani, Pravni fakultet, Univerziteta u Tetovu;
8. Prof. dr Nazmi Maliqi, Fakultet političkih nauka, FON Univerzitet u Skoplju;
9. Doc. dr Ferid Bulić, Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru;
10. Prof. dr Predrag Ilić, Departman za pravne nauke, Univerzitet u Novom Pazaru;
11. Prof. dr Naser Etemi, Fakultet za detective i bezbednost, FON Univerzitet u Skoplju;
12. Doc. dr Drinóczi Tímea, Pravni fakultet, Univerziteta u Pečuju;
13. Prof. dr Aleksandar B. Ivanović, Departman za pravne nauke, Univerziteta u Novom Pazaru.
14. Doc. dr Habi Nikolett, Pravni fakultet, Univerzitet u Pečuju;
15. Prof. dr Nótári Tamás, Pravni fakultet, Karol Gašpar Univerziteta iz Budimpešte;
16. Prof. dr Antalóczy Péter, Pravni fakultet, Karol Gašpar Univerziteta iz Budimpešte;
17. Prof. dr Harun Hadžić, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru;
18. Prof. dr Muamer Nicević, Departman za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru;
19. Prof. dr Suad Bećirović, Departman za ekonomske nauke, Univerziteta u Novom Pazaru;
20. Doc. dr Mirza Totić, Departman za pravne nauke, Univerziteta u Novom Pazaru;
21. Prof. dr Nedžad Korajlić, Univerzitet u Travniku;

Uređivački odbor se zahvaljuje recenzentima koji su svojim zalaganjem doprineli kvalitetu izdanja časopisa u 2019. godini, uz želju da saradnju nastavimo i u narednoj godini.

TEHNIČKO UPUTSTVO ZA FORMATIRANJE RADOVA

Tekst rada obima do 15 stranica, na nekom od bhs jezika, napisan premasledećem uputstvu:

Format teksta: MS Word 2007 i stariji (*.docx; *.doc);

Font: Times New Roman;

Format stranice: A4 (210×297 mm);

Razmak između redova (Line spacing): jednostruki;

Margine: leva (left) 2.0 cm, desna (right) 1.5 cm, gornja (top) 2.0 cm, donja (bottom) 1.5 cm;

Naslov rada na nekom od bhs jezika: 12 pt., bold, centralno ravnanje (Alignment centered), velika slova;

Naslov rada na engleskom jeziku: 12 pt., bold, centralno ravnanje (Alignment centered), velika slova;

Imena autora: 11 pt., centralno ravnanje (Alignment centered), jedan autor mora biti podvučen kao autor koji će prezentovati rad;

Institucije i e-mail adrese: 11 pt., italic, centralno ravnanje (Alignment centered);

Izvod na nekom od bhs jezika i ključne reči: 10 pt., potpuno ravnanje (Alignment justified);

Izvod na engleskom jeziku i ključne reči: 10 pt. potpuno ravnanje (Alignment justified);

Tekst rada: 11 pt., potpuno ravnanje (Alignment justified) nazivi celina velikim slovima bez rednog broja;

Citiranje: Ispod teksta u fusnote upisivati samo propratne komentare. Propratni komentar pisati fontom Time New Roman 8 pt. Na kraju citata u tekstu otvoriti zagradu i u njoj upisati prezime autora, godinu izdanja i broj strane.

Primer za citiranje bibliografske jedinice jednog autora: (Krivokapić, 2008:74).

Primer za citiranje bibliografske jedinice dva autora (Matijević & Mitrović, 2011: 77).

Primer za citiranje više bibliografskih jedinica: (Krivokapić, 2005: 36; Simonović, 2004:183).

Primer citiranja bibliografske jedinice bez autora: (Deklaracija, 1948: 2).

Primer citiranja bibliografske jedinice jednog autora u slučaju da postoje druge bibliografske jedinice istog autora izdate iste godine: (Ivanović, 2011b: 45);

Literatura: 10 pt., sa rednim brojem ispred. Referentni izvori se navode prema abecednom redu. Abecednim redom navesti sve citirane bibliografske jedinice. Knjiga se navodi sledećim redom: prezime, ime, godina izdanja, naslov knjige kurzivom, mesto izdanja, naziv izdavača. Članak u knjizi se navodi sledećim redom: prezime (autora), ime (autora), godina izdanja, naslov članka, u:, prezime (urednika), ime (urednika), skraćena oznaka uredništva (u zagradi), naslov knjige kurzivom, mesto izdanja, naziv izdavača. Članak u časopisu se navodi sledećim redom: prezime, ime, godina izdanja, naslov članka, naslov časopisa kurzivom, godište, broj, izdavač i broj prve i poslednje strane na kojima je članak objavljen.

Primer navođenja knjige: Jović, Miodrag. 2011. Krivično pravo-opšti deo. Novi Pazar: Univerzitet u Novom Pazaru.

Primer navođenja teksta u knjizi: Pillar, Paul 2008. Counterterrorism, u: Williams, Paul (ur.). Security studies: an introduction. London and New York: Routledge.

Primer navođenja članka u časopisu: Ivanović, Aleksandar 2009. Privredni kriminalitet i korupcija u Republici Srbiji. Kriminalističke teme: Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, god. IX, br. 3-4: 153-172.

Naslovi slika: 11 pt., italic, centrirano ispod slike, Naslovi tabela: 11 pt., italic, centrirano iznad tabele; **Slike:** prihvatljivi su formati TIF, GIF, JPG, BMP, WMF i CDR

RESUME: na kraju teksta neophodno je dati rezime članka na engleskom jeziku u dužini do jedne stranice.

Radovi se predaju elektronskom poštom na adresu:

d.prava@uninp.edu.rs

sa naznakom „Za časopis Pravne teme ”

PRAVNE teme : časopis
Departmana za pravne nauke Univerziteta
u Novom Pazaru / glavni i odgovorni urednik
Rejhan R. Kurtović. -
God. 1, br. 1 (2013)- . - Novi Pazar :
Univerzitet u Novom Pazaru,
2013- (Kraljevo : GrafiColor). - 25 cm
Polugodišnje.

Drugo izdanje na drugom medijumu: Pravne teme
(Novi Pazar. Online) = ISSN 2560-4813
ISSN 2334-8100 = Pravne teme (Novi Pazar)
COBISS.SR-ID 198572812